

วจนกรรมเกี่ยวกับความสุภาพและแนวคิดเรื่องหน้า กับการคุกคามหน้าของตัวละครในรามเกียรติ์

The Speech of Politeness and Face Concept with Face - Threatening Act of Characters in Ramkien's King Rama I

ศิวดล วราเอกศิริ¹

Siwadol Waraeksiri

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาวจนกรรมเกี่ยวกับความสุภาพและแนวคิดเรื่องหน้ากับการคุกคามหน้าของตัวละครในรามเกียรติ์ ฉบับพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช โดยศึกษาผ่านตัวละครที่แบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย คือ 1) ฝ่ายพลับพลา และ 2) ฝ่ายลงกา โดยมุ่งศึกษาตามหลักความสุภาพทั้งหมด 6 ข้อและตัวแปรเสริมทางด้านวจนปฏิบัติด้านความสุภาพซึ่งจะใช้กรอบแนวคิดหลักความสุภาพของลีซ อีกทั้งจะศึกษาเรื่องหน้าและการคุกคามหน้าทั้งเชิงบวกและเชิงลบตามแนวคิดของบราวน์และเลวินสัน

ผลการศึกษาพบว่า ตัวแปรเสริมทางด้านวจนปฏิบัติทั้ง 4 ประการ อันได้แก่ 1) อำนาจ 2) ระยะห่างทางสังคม 3) ขนาดของความรบกวน และ 4) สิทธิและพันธกรณี จะเข้ามามีบทบาทต่อการกำหนดความสุภาพของการใช้ถ้อยคำของตัวละครในรามเกียรติ์แต่จะไม่ปรากฏตัวแปรด้านสิทธิและพันธกรณีอย่างเด่นชัดเท่าใดนัก อีกทั้งหลักความสุภาพของลีซมีทั้งหมด 6 ข้อ ได้แก่ 1) หลักรู้ผ่อนหนักผ่อนเบา 2) หลักรู้เอื้อเฟื้อ 3) หลักรู้ชื่นชมยินดี 4) หลักรู้ถ่อมตน 5) หลักรู้ปล่อยตาม และ 6) หลักรู้เห็นใจ ซึ่งจะปรากฏเพียง 5 ข้อเท่านั้น โดยจะไม่ปรากฏหลักปล่อยตาม อันแสดงให้เห็นว่า สังคมรามเกียรติ์ที่ถือว่าเป็นสังคมในโลกวรรณคดีนั้นจะเป็นสังคมที่ตัวละครดำเนินการสื่อสารซึ่งใกล้เคียงกับสังคมมนุษย์จริง จึงทำให้เห็นถึงการสื่อสารของตัวละครได้เป็นอย่างดี อีกทั้งในการสื่อสารแต่ละครั้ง ตัวละครในรามเกียรติ์จะสื่อสารโดยใช้ถ้อยคำ

---

¹ นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม

หรือภาษาที่สุภาพแต่เมื่อตัวละครสื่อสารกับตัวละครฝ่ายตรงข้าม ตัวละครจะใช้ถ้อยคำที่แสดงการคุกคามหน้าของตัวละครอื่นซึ่งจะปรากฏทั้งการคุกคามหน้าเชิงลบและการคุกคามหน้าเชิงบวกโดยส่วนใหญ่จะนิยมใช้วัจนกรรมตรง นับเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ตัวละครในรามเกียรติ์ที่ถูกคุกคามหน้านั้นเสียหน้า จนนำไปสู่การสูญเสียศักดิ์ศรีอีกด้วย

คำสำคัญ: 1. วัจนกรรมเกี่ยวกับความสุภาพ. 2. แนวคิดเรื่องหน้า. 3. การคุกคามหน้า.
4. ตัวละครในรามเกียรติ์.

Abstract

This article is aims to study the speech of politeness and face concept with face-threatening act of characters in Ramkien's King Rama I, and to study by dividing 2 groups is 1) Plup-Pla group and 2) Long-Ka group. Besides to study in Politeness Principle 6 maxims and pragmatic parameters of politeness by Politeness Principle of Leech. Furthermore, to study about face concept and face-threatening act both positive and negative by Politeness Theory of Brown and Levinson.

The result of study shows the four parameters related to pragmatics: power, social distance, size of imposition, and rights and obligations have the effect on the politeness of speech which is used by characters in Ramkien's King Rama I. However, the use of the parameter of rights and obligations is quite obscurely. Moreover, the principle of politeness by Leech has six maxims: tact maxim, generosity maxim, approbation maxim, modesty maxim, agreement maxim, and sympathy maxim. Nevertheless, only 5 maxims are found in this study, excluding agreement maxim. It shows that a society in Ramkien's King Rama I, which is considered as the society in literature's World, is the society that the characters play the role in communication similar to the real human's society. Therefore the communication of the characters is easy to understand. Moreover, the characters in Ramkien's King Rama I usually use the polite speech to communicate, but, if the characters must to communicate with opposite characters that they always communicate by face-threatening acts both positive and negative. Almost they are using the direct speech act which will make the interlocutors in Ramkien's King Rama I lose their faces and can make the characters which are threaten to reduce prestige.

Keywords: 1. Speech of Politeness. 2. Face Concept. 3. Face-Threatening Act.
4. Characters in Ramkien's King Rama I.

บทนำ

เมื่อกล่าวถึงความสุภาพ (Politeness) ในทางภาษา จะหมายถึงเนื้อหาของคำพูด น้ำเสียง รวมไปถึงกิริยาอาการของผู้ส่งสารสื่อออกมาขณะสื่อสารในสถานการณ์ต่าง ๆ การตัดสินว่าผู้ส่งสารใดมีความสุภาพหรือไม่นั้น จะพิจารณาจากสารที่สื่อทั้งอวัจนภาษา และวัจนภาษาโดยใช้บรรทัดฐานของแต่ละสังคมเป็นเกณฑ์ในการตัดสิน อีกทั้งในแต่ละสังคมมีบรรทัดฐานที่แตกต่างกันซึ่งทำให้คำพูดหรือการกระทำที่สุภาพในสังคมหนึ่งอาจ จะดูไม่สุภาพในอีกสังคมหนึ่งก็ได้เช่นกัน

ภาษาสุภาพ (Polite language) เป็นประเด็นที่สำคัญของวัจนปฏิบัติศาสตร์ที่ มีการเสนอแนวคิดในการวิเคราะห์ภาษาสุภาพหลายแนวทาง เมื่อมนุษย์ติดต่อสื่อสาร กับผู้อื่นซึ่งจะทำให้ความสุภาพเข้ามามีบทบาทต่อการสนทนา อีกทั้งภาษาสุภาพ สามารถกระทำได้ด้วยทั้งวัจนภาษาและอวัจนภาษา และเป็นสิ่งที่ต้องเรียนรู้เพื่อนำไปใช้ ได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้การใช้ภาษาสุภาพยังสะท้อนแนวคิดเรื่องหน้ากับการ คูกคามหน้า กล่าวคือ เมื่อบุคคลใช้ภาษาสุภาพก็จะทำให้คู่สื่อสารรู้สึกไม่เสียหน้า แต่หาก ใช้ภาษาที่ไม่สุภาพก็อาจจะเป็นการคูกคามหน้าโดยอาจจะใช้ทั้งวัจนกรรมตรงและ วัจนกรรมอ้อมซึ่งทำให้คู่สื่อสารรู้สึก “เสียหน้า” จนนำไปสู่การลดศักดิ์ศรีของคู่สื่อสาร

สังคมในโลกวรรณคดีเป็นสังคมเสมือนจริงที่มีโครงสร้างทางสังคมไม่แตกต่างกับ สังคมจริงของมนุษย์ทำให้ตัวละครมีการสื่อสารระหว่างกัน วรณคดีเรื่อง “รามเกียรติ์” จึงเป็นสังคมที่ประกอบไปด้วย มนุษย์ ฤๅษี ลิง ยักษ์ เป็นต้น ซึ่งตัวละครในเรื่อง รามเกียรติ์จะมีสถานะเป็นมนุษย์และรามเกียรติ์จะมีสถานะเป็นสังคมมนุษย์ เนื่องจาก มนุษย์เป็นผู้สร้างวรณคดีซึ่งนำไปสู่การนำความสมจริงเข้าสู่โลกวรรณคดี จะเห็นได้ว่า ตัวละครในรามเกียรติ์มีการสื่อสารในสังคมรามเกียรติ์ที่ไม่แตกต่างกับสังคมมนุษย์ ย่อม ทำให้เห็นถึงการปฏิสัมพันธ์ของตัวละครซึ่งนำไปสู่การสื่อสารและแลกเปลี่ยนความคิด และความรู้สึกระหว่างกัน

รามเกียรติ์เป็นวรณคดีที่มีเรื่องราวเกี่ยวกับการทำสงครามระหว่างฝ่าย พลับพลา (พระราม) และฝ่ายลงกา (ทศกัณฐ์) โดยมีนางสีดาเป็นตัวกลางในการทำ สงครามของทั้งสองฝ่าย เนื่องจากทศกัณฐ์ไปลักพาตัวนางสีดา ทำให้พระรามต้องติดตามมาช่วยนางสีดากลับไป เมื่อพิจารณาสังคมรามเกียรติ์จะสามารถแบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย สำคัญ คือ 1) ฝ่ายพลับพลา เช่น พระราม พระลักษมณ์ หนุมาน เป็นต้น และ 2) ฝ่าย ลงกา เช่น ทศกัณฐ์ นางมณโฑ อินทรชิต เป็นต้น และการสื่อสารของตัวละครในรามเกียรติ์ ในแต่ละครั้งนั้น ย่อมจะทำให้ตัวละครเลือกใช้ภาษาให้เหมาะสมกับคู่สื่อสารตามแต่ละ สถานการณ์ ผู้ส่งสารเลือกใช้ความสุภาพตลอดจนตัวแปรทางด้านวัจนปฏิบัติมาเป็น เงื่อนไขในการกำหนดกลวิธีของสื่อสารซึ่งอาจจะคำนึงคุณสมบัติและสถานภาพของ

ผู้รับสารเป็นสำคัญ จึงอาจทำให้เห็นว่า การสื่อสารตัวของละครในรามเกียรติ์ที่สื่อไปยังผู้รับสารก็ยังคงคำนึงถึงความสุภาพในการสื่อสาร หากผู้ส่งสารใช้ภาษาที่ไม่สุภาพย่อมจะทำให้ผู้รับสารรู้สึก “เสียหน้า” จนนำไปสู่การลดศักดิ์ศรีในการศึกษาวัฒนธรรมเกี่ยวกับความสุภาพในภาษาไทยเท่าที่ปรากฏเบื้องต้น ได้แก่ วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์ (2527 : 343-357) ศึกษาเรื่อง “ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับการแสดงความสุภาพในภาษาไทยกรุงเทพฯ” ผลการศึกษาพบว่า ความสุภาพในภาษาไทยมี 4 ประการ คือ 1) การยกย่องผู้ฟัง 2) การถ่อมตัวของผู้พูด 3) การใช้ภาษาทางการ และ 4) การใช้ถ้อยคำยาวๆ ที่แสดงความอ่อนน้อม ในการยกย่องผู้ฟังและการถ่อมตัวผู้พูดจะใช้คำแทนตัวผู้พูดและผู้ฟังโดยเลือกคำจาก 3 มิติ คือ 1) มิติบุรุษสรรพนาม 2) มิติวัย และ 3) มิติสถานภาพทางสังคม อีกทั้งการใช้คำแทนตัวผู้พูดและผู้ฟังเปลี่ยนไปตามสภาพสังคม แต่เดิมเป็นสังคมเกษตรกรรม มีความสัมพันธ์แบบเครือญาติจึงทำให้การใช้คำแทนตัวผู้พูดและผู้ฟังอิงอยู่กับมิติวัย แต่เมื่อเปลี่ยนเป็นสังคมเมือง ทำให้การใช้คำแทนตัวผู้พูดกับผู้ฟังซึ่งจะอิงอยู่กับมิติยศตำแหน่งเพิ่มขึ้นอีกด้วย

ศรีจันทร์ วิชาติตรง (2540 : 157-169) ศึกษาเรื่อง “การใช้ภาษาเพื่อแสดงความสุภาพของสังคมไทย” ผลการศึกษาพบว่า สังคมไทยให้ความสำคัญเรื่องการใช้ถ้อยคำอย่างมากโดยจะยึดตามบรรทัดฐานของสังคมไทยเป็นหลัก ทำให้คนไทยแสดงการใช้ภาษาที่แตกต่างกันออกไป การที่พยายามทำให้ภาษาที่มีความสุภาพเพื่อให้ผู้รับสารเกิดความพึงพอใจมีทั้งหมด 8 ประการ กล่าวคือ 1) การเลือกใช้คำสรรพนามให้เหมาะสม 2) การเติมคำบางคำเพื่อให้เกิดความสุภาพ 3) การใช้คำลงท้าย 4) ใช้คำอื่นที่มีความหมายเดียวกัน 5) ไม่ใช้คำที่นิยมใช้เปรียบเทียบกับของหยาบ 6) ไม่ใช้คำต้องห้าม 7) ใช้ประโยคขออภัยแทนประโยคคำสั่ง 8) การใช้อวัจนภาษาให้เหมาะสม และในการเลือกใช้คำสรรพนาม ศรีจันทร์ยังเสนออีกว่า ต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมกับโอกาส สถานที และบุคคลต่างๆ

สมชาย สำเนียงงาม (2543-2544 : 220-243) ศึกษาเรื่อง “การเลือกใช้คำสรรพนามในภาษาไทยกับแนวคิดเรื่องความสุภาพของบราวน์และเลวินสัน” ผลการศึกษาพบว่า คนไทยส่วนใหญ่นิยมใช้แนวคิดเรื่องความสุภาพประเภทแสดงการแยกตัวออกห่างในการเลือกใช้คำสรรพนามแทนตัวผู้พูด และใช้แนวคิดเรื่องความสุภาพประเภทแสดงการมีส่วนร่วมในการเลือกใช้คำสรรพนามแทนตัวผู้ฟัง โดยมีปัจจัยเพศและอายุของผู้พูดและผู้ฟังเข้ามาเป็นตัวกำหนดในการเลือกใช้คำสรรพนาม แสดงให้เห็นถึงลักษณะการใช้ภาษาในสังคมไทยโดยแสดงความสุภาพในการสนทนากับผู้ไม่เคยรู้จักมาก่อนด้วยการรักษาระยะห่างระหว่างผู้พูดกับผู้ฟังไว้พอสมควร แต่หากคู่สนทนาารู้สึกว่าระยะห่างมากเกินไปจะนิยมใช้คำสรรพนามที่แสดงการมีส่วนร่วมเพื่อลดระยะห่างนั้น

หากรู้สึกวาระยะห่างน้อยเกินไปก็จะนิยมใช้คำสรรพนามที่แสดงการแยกตัวออกห่างมาใช้แทนเพื่อเป็นการแสดงความสุภาพหรือรักษาหน้าซึ่งกันและกัน อีกทั้งสมชายยังเสนออีกว่า การละคำสรรพนามในการสนทนาเป็นการแสดงความสุภาพอีกประการหนึ่งของคนไทยปัจจุบันซึ่งเป็นเรื่องที่น่าสนใจศึกษาต่อไป

อุมาภรณ์ สังขมาน (2554 : 43-54) ศึกษาเรื่อง “การใช้ภาษาสุภาพในภาษาไทย : วจนกรรมาขอร้อง ปฏิเสธและไม่เห็นด้วย” ผลการศึกษาพบว่า ในสังคมไทยเมื่อมีการขอร้องและปฏิเสธมักต้องมีการเกริ่นหรือออกตัวก่อนเพื่อให้ผู้ฟังรู้สึกเห็นใจหรือเข้าใจเพื่อที่ผู้พูดจะได้รับรู้ถึงเจตนาหรือวัตถุประสงค์ได้ ขณะที่การแสดงความไม่เห็นด้วย ไม่จำเป็นที่จะต้องเกริ่นนำหรือออกตัวแต่สิ่งสำคัญอยู่ที่เหตุผลที่นำมาประกอบหรือสนับสนุนความคิดเห็นของผู้พูด ประการสำคัญเพศไม่มีผลต่อการเลือกรูปแบบของวจนกรรมาต่าง ๆ อาจเป็นเพราะวจนกรรมาบางประเภทมีถ้อยคำบ่งชี้เจตนาที่เป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยกำหนดรูปแบบของวจนกรรมาก็ได้ ในขณะเดียวกัน อุมาภรณ์ยังพบว่า ความเงียบเป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่พบในวจนกรรมาแสดงความคิดเห็น อาจเป็นเพราะคนไทยบางคนไม่ต้องการแสดงความคิดเห็นขัดแย้งกับผู้อื่นอย่างตรงไปตรงมาซึ่งทำให้คนเหล่านี้เลือกใช้ความเงียบแสดงเจตนาความไม่เห็นด้วย นับว่าเป็นการแสดงความสุภาพประการหนึ่ง

ส่วนใหญ่การศึกษาวจนกรรมาเกี่ยวกับความสุภาพในทางวัจนปฏิบัติศาสตร์จะเป็นการศึกษาการใช้ภาษาพูดในชีวิตประจำวันแต่การศึกษาและวิเคราะห์ภาษาในวรรณคดียังปรากฏไม่มากนัก แต่เท่าที่ผู้ศึกษาได้พบการศึกษาแนววจนปฏิบัติศาสตร์ในวรรณคดี ได้แก่ สายวรุณ น้อยนิมิตร (2548 : 115-132) ศึกษาเรื่อง “ปฏิวาทะในอิเหนา” โดยใช้ทฤษฎีภาษาศาสตร์แนวปฏิบัตินิยมและศึกษาปฏิวาทะ 5 ตอน คือ ตอนอิเหนารับกับระตูปุศลีหยา ตอนศึกกระหมังกุหนึ่ง ตอนอิเหนาลานางจินตะหราไปตาดหา ตอนลักนางบุษบาไปไว้ในถ้ำและตอนอิเหนามาขอคืนดีกับนางจินตะหราในตอนท้ายเรื่อง ผลการศึกษาพบว่า การเผชิญหน้าของอิเหนาหลังจากที่ทำความผิดแล้ว ในการสงครามนั้นวาทะของความเป็นนักรบของอิเหนาทำให้เกิดศึกสงครามตามที่ตนหมายมาไว้ด้วยถ้อยคำตำหนิผู้ฟังและหยามเกียรติฝ่ายตรงข้าม ส่วนวาทะความเป็นนักรัก อิเหนาเลือกถ้อยคำรับผิดชอบแล้วชี้ให้เห็นว่าเป็นเรื่องของเวรกรรมและวาสนาแต่ไม่อาจหาเหตุผลมาหักล้างวาทะของนางบุษบาและนางจินตะหราได้

ดังนั้น บทความนี้จึงมุ่งศึกษาวจนกรรมาเกี่ยวกับความสุภาพและแนวคิดเรื่องหน้ากับการคุกคามหน้าของตัวละครในรามเกียรติ์ ฉบับพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช และมุ่งศึกษาตัวแปรเสริมทางด้านวัจนปฏิบัติด้านความสุภาพของตัวละคร ตลอดจนเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความสุภาพและแนวคิดเรื่องหน้ากับการคุกคามหน้าโดยจะใช้ทฤษฎีความสุภาพของลีช/บราวน์และเลวินสัน

ทั้งนี้ผู้ศึกษาจะศึกษาโดยแบ่งตัวละครออกเป็น 2 ฝ่าย กล่าวคือ 1) ฝ่ายพลับพลา (พระราม) ได้แก่ พระราม พระลักษมณ์ นางสีดา หนุมาน สุครีพและพิเภก (ตอนสวามิภักดิ์ ฝ่ายพระราม) เท่านั้น และ 2) ฝ่ายลงกา (ทศกัณฐ์) ได้แก่ ทศกัณฐ์ นางมณโฑ อินทรชิต กุมภกรรณ ไมยราพและพิเภก (ตอนสวามิภักดิ์ฝ่ายทศกัณฐ์) เท่านั้น เนื่องจากตัวละครในขอบเขตดังกล่าวมีบทบาทและความสำคัญต่อการดำเนินเรื่องและยังปรากฏการสื่อสารในเรื่องอย่างชัดเจนซึ่งจะช่วยให้เห็นถึงลักษณะการเลือกใช้ภาษาสุภาพของตัวละครซึ่งอาจขึ้นอยู่กับปัจจัยที่แตกต่างกันออกไปตามสถานการณ์แบบภาพรวมซึ่งอาจทำให้เห็นมุมมองใหม่หรือแนวทางใหม่ในการศึกษาวรรณคดีไทยได้มากยิ่งขึ้น และยังช่วยสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะของคนในสังคมไทยที่ได้จากการสังเกตวิธีการสื่อสารผ่านวรรณคดีไทยอันจะก่อให้เกิดการศึกษาแบบบูรณาการทางภาษาศาสตร์และวรรณคดีไทยต่อไป

กรอบแนวคิดเรื่องวจนกรรณเกี่ยวกับความสุภาพและหน้า

สุจริตลักษณ์ ดีผดุง (2552 : 77) กล่าวว่า วจนกรรณ (Speech act) เป็นการกระทำที่เกิดขึ้นเมื่อผู้พูดหรือผู้เขียน (Speaker/Writer-S) กล่าวถ้อยคำใดถ้อยคำหนึ่ง (Utterance-U) กับผู้ฟังหรือผู้อ่าน (Hearer/Reader-H) หรือผู้รับสารในบริบทใดบริบทหนึ่ง (Context-C) และในการศึกษาเรื่องวจนกรรณเกี่ยวกับความสุภาพของตัวละครในรามเกียรติ์ ผู้ศึกษาจะศึกษาตามกรอบแนวคิดหลักการความสุภาพของลีซ (1983 อ้างถึงใน สุจริตลักษณ์ ดีผดุง, 2552 : 131-136) กล่าวว่า หลักการความสุภาพ (Politeness Principle - PP) จะมีลักษณะสำคัญที่ว่า “ให้กล่าวถ้อยคำที่ไม่สุภาพน้อยที่สุด และให้กล่าวถ้อยคำที่สุภาพมากที่สุด” ซึ่งจะมีทั้งหมด 6 ข้อ (Maxims) กล่าวคือ

1. **หลักรู้พ่อนหนักพ่อนเบา (Tact maxim)** หลักข้อนี้กล่าวไว้ว่า “ให้กล่าวถ้อยคำที่เชื่อว่า จะก่อให้เกิดความยุ่งยากแก่ผู้อื่นให้น้อยที่สุดและให้กล่าวถ้อยคำที่เชื่อว่า จะก่อให้เกิดผลประโยชน์แก่ผู้อื่นมากที่สุด” ซึ่งสารที่ต้องคำนึง คือ ขนาดหรือปริมาณของการรบกวนที่จะก่อให้เกิดความยุ่งยากแก่ผู้อื่นและการลดความยุ่งยากให้แก่ผู้อื่นโดยการให้ทางเลือก

2. **หลักความเอื้อเฟื้อ (Generosity maxim)** หลักข้อนี้กล่าวไว้ว่า “ให้กล่าวถ้อยคำที่เชื่อว่า แสดงถึงการเอาประโยชน์ใส่ตนให้น้อยที่สุดและให้ใช้ถ้อยคำที่จะยังประโยชน์แก่ผู้อื่นมากที่สุด” กล่าวคือ ถ้าใช้ถ้อยคำที่แสดงความเอื้อเฟื้อน้อยจนเกินไป ผู้พูดก็จะกลายเป็นคนที่ตระหนี่ แต่ถ้าใช้ถ้อยคำแสดงความเอื้อเฟื้อมากเกินไปก็จะเป็นการพูดเหินแหงมได้

3. หลักขึ้นชมยินดี (Approbation maxim) หลักข้อนี้กล่าวไว้ว่า “ให้กล่าวถ้อยคำที่เชื่อว่าเป็นการไม่ยกย่องหรือไม่สนับสนุนผู้อื่นให้น้อยที่สุดและให้กล่าวถ้อยคำที่เชื่อว่าเป็นการยกย่องหรือเป็นการสนับสนุนผู้อื่นให้มากที่สุด” โดยทั่วไปเราย่อมจะยินดีกับผู้อื่นเมื่อมีเรื่องดี ๆ เกิดขึ้นกับเขา และเมื่อใดที่เราไม่ต้องการแสดงความยินดี เรามักจะหลีกเลี่ยงการกล่าวถึงเรื่องนั้นหรือไม่ก็ตอบรับน้อยที่สุดหรือไม่พูดอะไรเลย

4. หลักถ่อมตน (Modesty maxim) หลักข้อนี้กล่าวไว้ว่า “ให้กล่าวถ้อยคำที่ยกย่อง สนับสนุนตนเองให้น้อยที่สุดและให้กล่าวถ้อยคำที่ถ่อมตัวมากที่สุด” โดยจะแตกต่างกันไปตามแต่ละวัฒนธรรมและถือตัวผู้พูดเป็นสำคัญ

5. หลักคล้อยตาม (Agreement maxim) หลักข้อนี้กล่าวไว้ว่า “ให้กล่าวถ้อยคำที่แสดงความเห็นไม่สอดคล้องระหว่างผู้พูดกับผู้รับสารให้น้อยที่สุดและให้กล่าวถ้อยคำแสดงความเห็นด้วยระหว่างผู้พูดกับผู้รับสารให้มากที่สุด” โดยจะต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดกับผู้รับสารและเมื่อใดที่มีการแสดงความคิดเห็นคล้อยตาม ทั้งผู้พูดและผู้รับสารจะใช้ถ้อยคำแสดงการเห็นด้วยอย่างตรงไปตรงมา และเมื่อใดที่ผู้รับสารไม่เห็นด้วยกับผู้พูด ผู้รับสารจะใช้ถ้อยคำแบบแบ่งรับแบ่งสู้หรือแสดงความเห็นด้วยก่อนที่จะแสดงความไม่เห็นด้วย

6. หลักเห็นใจ (Sympathy maxim) หลักข้อนี้กล่าวไว้ว่า “ให้กล่าวถ้อยคำที่แสดงให้เห็นความไม่เห็นใจผู้อื่นให้น้อยที่สุดและให้กล่าวถ้อยคำแสดงให้เห็นว่า ผู้พูดต้องการแสดงความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นให้มากที่สุด” โดยผู้พูดอาจกล่าวด้วยความสุภาพโดยกล่าวถ้อยคำแสดงความเสียใจอย่างไม่ตรงไปตรงมา

นอกจากนี้ในการตีความหมายตามหลักความสุภาพของลีช จะต้องคำนึงถึงตัวแปรเสริมทางด้านวจนปฏิบัติ (Pragmatic Parameters) ซึ่งตัวแปรเสริมทางด้านวจนปฏิบัติที่ต้องคำนึงถึงมีทั้งหมด 4 ข้อ (ลีช 1983 อ้างถึงใน สุจริตลักษณ์ ตีพิมพ์, 2552 : 128-131) กล่าวคือ

1. อำนาจ (Power) หมายถึง อำนาจสัมพัทธ์ระหว่างผู้พูดมีต่อผู้ฟัง กล่าวคือผู้พูดจะให้ความสำคัญในระดับมาก เมื่อต้องกล่าวถ้อยคำกับผู้ที่มีอำนาจมากกว่า แต่ถ้าผู้พูดรู้สึกว่าจะอยู่ในระดับเดียวกันหรือระดับต่ำกว่า ผู้พูดจะกล่าวอย่างตรงไปตรงมาหรือไม่สุภาพมากนัก

2. ระยะห่างทางสังคม (Social distance) หมายถึง สถานภาพทางสังคม อายุ เพศ ความสนิทสนม ฯลฯ จะเป็นตัวกำหนดความมากน้อยของความนับถือระหว่างผู้พูดและผู้รับสาร กล่าวคือ ผู้พูดย่อมให้ความสำคัญในระดับมาก เมื่อผู้พูดต้องกล่าวถ้อยคำกับคนแปลกหน้าหรือหากผู้พูดรู้สึกว่าจะอยู่ในสังคมเดียวกัน อายุไล่เลี่ยกัน ฯลฯ ความจำเป็นที่ต้องพูดอ้อมค้อมก็มีน้อยหรือการใช้ความสุภาพก็มีน้อยเช่นกัน

3. ขนาดของความรบกวน (Size of imposition) หมายถึง ความมากน้อยของภาระที่บุคคลให้ผู้อื่นกระทำในสังคมใดสังคมหนึ่ง กล่าวคือ ผู้พูดยอมใช้ความสุภาพในระดับมาก เมื่อผู้พูดต้องกล่าวถ้อยคำใดๆ ในกรณีที่อยู่ว่าขนาดต้นทุนหรือความยุ่งยากที่จะขอให้ผู้รับสารต้องกระทำนั้นมีขนาดใหญ่กว่าหรือเป็นภาระหนักมากซึ่งอาจจะทำให้ต้องพูดอ้อมค้อม รวมทั้งพยายามใช้ถ้อยคำที่ดีหรือสุภาพมากที่สุด

4. สิทธิและพันธกรณี (Rights and obligations) หมายถึง สิทธิและภาระหน้าที่ที่สัมพันธ์ระหว่างผู้พูดและผู้ฟัง กล่าวคือ ผู้พูดยอมใช้ความสุภาพในระดับมาก เมื่อผู้พูดต้องกล่าวถ้อยคำใดๆ กับผู้อื่น ในกรณีที่รู้ว่า สิ่งที่ถูกนั้นไม่ใช่ภาระหน้าที่โดยตรงของผู้รับสารซึ่งอาจจะต้องใช้ภาษาที่สุภาพมากขึ้นกว่าเดิม

นอกจากนี้ความสุภาพตามความคิดของบราวน์และเลวินสัน (Brown and Levinson, 1978) มิใช่ความสุภาพในการใช้ภาษาไพเราะหรือการใช้คำราชาศัพท์เท่านั้น แต่เป็นการเลือกใช้ภาษาสุภาพโดยมีเจตนาในการรักษาหน้า (Face-Saving Act) ของคู่สนทนาเป็นสำคัญ ซึ่งจะเป็นภาพลักษณ์ที่ทุกคนต้องการรักษาหน้าและไม่อยากให้ใครมาล้วงละเมิดหน้าของตน อีกทั้งในการสนทนาครั้งหนึ่ง ย่อมมีความเสี่ยงต่อการเสียหายหรือเรียกว่า “การคุกคามหน้า” (Face-Threatening Act) ดังนั้น คู่สนทนาจึงต้องคำนึงถึงเรื่องหน้าและจะต้องเลือกใช้ภาษาสุภาพในระดับที่แตกต่างกันออกไปเพื่อเป็นการรักษาหน้าซึ่งกันและกัน อันได้แก่ 1) การกล่าวตรงประเด็นโดยปราศจากการตกแต่งถ้อยคำ (without redressive action) 2) การกล่าวตรงประเด็นโดยมีการตกแต่งถ้อยคำ (with redressive action) 3) การกล่าวอย่างไม่ชัดเจนหรือใช้ภาษาอ้อม (Off record) ส่วนวิธีการปกป้องหน้าผู้อื่น ผู้พูดควรแสดงความสุภาพแก่ผู้อื่นตามสมควรโดยระวังคำพูดของตนเองที่อาจจะพาดพิงถึงผู้อื่นในแง่ลบ อีกทั้งไม่ควรกล่าวถึงสิ่งที่นำไปสู่ความขัดแย้งหรือทำให้ผู้อื่นเสียหน้านั้นเอง

ส่วนการกล่าวตรงประเด็นโดยมีการตกแต่งถ้อยคำนั้น บราวน์และเลวินสัน (Brown and Levinson, 1978) แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ กล่าวคือ 1) ความสุภาพเชิงบวก (Positive Politeness) และ 2) ความสุภาพเชิงลบ (Negative Politeness) ความสุภาพเชิงบวก เป็นการใช้ภาษาสุภาพตรงประเด็นโดยมีการตกแต่งถ้อยคำเพื่อแสดงความรู้สึกที่เป็นมิตรและความเป็นสมาชิกกลุ่มเดียวกัน และยังเป็นในลักษณะการให้ความสนใจผู้ฟัง การชื่นชมจนเกินความจริง การแสดงความเป็นพวกพ้องเดียวกันด้วยคำสแลงหรือภาษาถิ่น การเลียงแสดงความเห็นที่ขัดแย้ง ฯลฯ ส่วนความสุภาพเชิงลบ เป็นการใช้ภาษาสุภาพตรงประเด็นโดยมีการตกแต่งถ้อยคำที่ผู้พูดต้องการแสดงความเป็นตัวของตัวเองและไม่แสดงความเป็นพวกพ้องเดียวกันกับผู้ฟังซึ่งผู้พูดจะเรียบเรียงคำพูดอย่างพิถีพิถันและพยายามไม่ให้ผู้ฟังรู้สึกว่าคุณผู้พูดไม่เคารพหน้าเชิงลบของตน กลวิธีประเภทนี้จะมี

การประกอบด้วยถ้อยคำที่ฟุ่มเฟือยและยืดยาว เช่น การใช้ภาษาอ้อมแบบมีแบบแผน (ถ้อยคำหรือประโยคที่ไม่ตรงตามรูปภาษา) การกล่าวแสดงความยกย่อง การขอโทษ และการทำให้เป็นค่านาม เป็นต้น

แนวคิดเรื่อง “หน้า” ตามความคิดของบราวน์และเลวินสัน (Brown and Levinson, 1987) เป็นสิ่งที่ทุกคนพยายามรักษาหน้าและไม่ต้องการให้ใครมาละเมิดหน้าของตน สามารถจำแนกออกเป็น 2 ลักษณะ กล่าวคือ

1. หน้าเชิงลบ (Negative face) หมายถึง หน้าที่ต้องการความเป็นส่วนตัวหรือปัจเจกบุคคล และมีความประสงค์ที่จะไม่ให้อื่นเข้ามาท้าวถามความเป็นตัวของตัวเอง อีกทั้งผู้คนส่วนใหญ่จะนึกถึงความต้องการนี้เป็นอันดับแรก

2. หน้าเชิงบวก (Positive face) หมายถึง หน้าที่ต้องการความยอมรับและความชื่นชมยินดีจากผู้อื่นในฐานะสมาชิกสังคมที่ดี หรือการยอมรับว่าเป็นสมาชิกในกลุ่มเดียวกันที่มีความสนใจพื้นฐานและเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่คล้ายคลึงกัน ไม่ต้องการให้อื่นมากล่าวหาหรือวิพากษ์วิจารณ์ สามารถพบได้ในสถานการณ์ที่เป็นความเป็นทางการน้อย

นอกจากนี้ “การรักษาหน้า” (Face-Saving / FSA) สามารถจำแนกได้ทั้งเชิงลบและเชิงบวก และในทางตรงกันข้ามกัน หากผู้สื่อสารไม่ได้คำนึงถึงหน้าในลักษณะข้างต้น ถือว่าเป็น “การคุกคามหน้า” (Face-Threatening / FTA) ซึ่งแบ่งออกเป็นทั้งเชิงลบและเชิงบวก แต่ทั้งนี้การใช้ภาษาในการสื่อสารที่ทำให้เสียหน้า สามารถแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ (Brown and Levinson, 1987 : 65-68) กล่าวคือ 1) การใช้ภาษาที่ทำให้ “ผู้ฟัง” เสียหน้า และ 2) การใช้ภาษาที่ทำให้ “ผู้พูด” เสียหน้า และจากเรื่องการคุกคามหน้า ทำให้ผู้ศึกษาสนใจที่จะศึกษาในส่วน “การใช้ภาษาที่ทำให้ “ผู้ฟัง” เสียหน้า” ซึ่งสามารถแบ่งการคุกคามหน้าออกเป็น 2 ลักษณะ กล่าวคือ

1. การคุกคามหน้าเชิงลบ (Negative Face-Threatening Act) อันได้แก่
1) วิจารณ์สั่งวิจารณ์ขอร้องและวิจารณ์แนะนำ 2) วิจารณ์เสนอและวิจารณ์สัญญา 3) วิจารณ์ชมและวิจารณ์แสดงอารมณ์รุนแรง เช่น ความเกลียด ความลุ่มหลง เป็นต้น

2. การคุกคามหน้าเชิงบวก (Positive Face-Threatening Act) อันได้แก่
1) วิจารณ์แสดงการขัดแย้ง วิจารณ์วิจารณ์ วิจารณ์ว่ากล่าว วิจารณ์ล้อเลียน และวิจารณ์ดูหมิ่น เป็นต้น 2) วิจารณ์อื่นๆ ที่แสดงให้เห็นว่า ผู้พูดไม่สนใจต่อความต้องการหน้าเชิงบวกของผู้ฟัง เช่น การกล่าวถึงเรื่องต้องห้ามหรือเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อผู้ฟังและ/หรือผู้อื่น เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า แนวคิดเรื่องหน้าเข้ามามีความสำคัญในการสื่อสาร เนื่องจากหน้าเป็นภาพลักษณ์ส่วนบุคคลที่ทุกคนพยายามรักษาไว้ไม่ให้ “เสียหน้า” จนนำไปสู่การถูกลดศักดิ์ศรีของตน อีกทั้งหน้ายังเป็นสิ่งที่แสดงถึงความเป็นตัวเองที่ต้องการให้เกิดความยอมรับในสังคม ดังนั้นผู้พูดจึงต้องเลือกใช้กลวิธีการใช้ภาษาสุภาพในระดับต่างๆ พร้อมทั้งระมัดระวังคำพูดที่ไม่แสดงให้เห็นว่าหยาบคายเพื่อที่จะช่วยรักษาหน้าซึ่งกันและกัน ด้วยเหตุที่ว่าการศึกษาวจนกรรมนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษาเรื่องการสื่อสารในชีวิตประจำวัน เมื่อผู้ศึกษานำกรอบแนวคิดทางวินยปฏิบัติศาสตร์มาเป็นแนวทางในการศึกษาวิธีการสื่อสารของตัวละครในวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์ที่มีความแตกต่างทั้งความจริงและบริบททางสังคมซึ่งอาจทำให้เราเห็นความสัมพันธ์ระหว่างภาษาศาสตร์และวรรณคดีได้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้คำพูดของตัวละครที่ใช้ในการสื่อสารจะมีลักษณะของภาษาที่มีความเป็นวรรณศิลป์มากกว่าที่จะเป็นภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวัน และผู้ศึกษาเห็นว่าต้องอาศัยบริบทของเหตุการณ์ต่างๆ เข้ามามีส่วนช่วยในการวิเคราะห์ “สาร” ที่ใช้ในการสื่อสารของตัวละครในรามเกียรติ์

ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงสนใจที่จะศึกษาวจนกรรมเกี่ยวกับความสุภาพของตัวละครในรามเกียรติ์โดยใช้กรอบแนวคิดเรื่องหลักความสุภาพของสี่ขั้วทั้งหมด 6 ขั้ว พร้อมทั้งศึกษาตัวแปรเสริมทางด้านวินยปฏิบัติด้านความสุภาพของตัวละครในรามเกียรติ์ซึ่งจะศึกษาผ่านตัวละครที่แบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายพลับพลาและฝ่ายลงกา นอกจากนี้ยังศึกษาเรื่องการคุกคามหน้าตามแนวคิดเรื่องความสุภาพของบราวน์และเลวินสันโดยจะเป็นการศึกษาในส่วน “การใช้ภาษาที่ทำให้ “ผู้ฟัง” เสียหน้า” ซึ่งจะเป็นการศึกษาที่ยึดตัวผู้พูดเป็นสำคัญ อันจะช่วยทำให้เห็นการสื่อสารแบบภาพรวมของตัวละครในวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์ได้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น

วจนกรรมเกี่ยวกับความสุภาพในสังคมรามเกียรติ์

วรรณคดีเรื่อง “รามเกียรติ์” เป็นที่รู้จักของคนไทยมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นต้นมา ซึ่งมีหลักฐานการใช้ชื่อพระรามเรียกชื่อถ้ำในศิลาจารึกหลักที่ 1 ว่า “จารึกอันหนึ่งมีในเมืองเขลียง สฐาบกไว้ด้วยพระศรีรัตนธาตุ จารึกอันหนึ่งมีในถ้ำชื่อพระราม อยู่ฝั่งแม่น้ำสัมพาย จารึกอันหนึ่งมีในถ้ำรัตนธาร” รามเกียรติ์ได้มีความแพร่หลายในประเทศไทยมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นต้นมาแล้วนั้น (กรมศิลปากร, 2527 : 17) อีกทั้งมีการแต่งรามเกียรติ์ไว้หลากหลายสำนวน เช่น คำพากย์รามเกียรติ์สมัยกรุงศรีอยุธยา บทละครรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1 บทละครรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 บทละครรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6 เป็นต้น (สมปราชญ์ อัมมะพันธุ์, 2536 : 133) จะเห็นได้ว่า รามเกียรติ์มีหลากหลายสำนวนแต่รามเกียรติ์

ฉบับพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เป็นเพียงฉบับเดียวที่มีการรวบรวมเนื้อหาของรามเกียรติ์ไว้ครบถ้วนสมบูรณ์ซึ่งมีความยาว 116 เล่มสมุดไทย และมีมากกว่าห้าหมื่นคำกลอน นับเป็นสำนวนที่ประมวลเรื่องพระรามไว้สมบูรณ์ที่สุดในภาษาไทย (กุสุมา รัชชมนัน, 2547 : 163)

“รามเกียรติ์” เป็นวรรณคดีที่มีเรื่องราวเกี่ยวกับการทำสงครามระหว่างฝ่ายพลับพลา (พระราม) และฝ่ายลงกา (ทศกัณฐ์) โดยมีนางสีดาเป็นตัวกลางในการทำสงครามของทั้งสองฝ่าย กล่าวคือ นางสีดาเป็นพระมเหสีของพระราม แต่เมื่อทศกัณฐ์ได้ยืมตามคำบอกเล่าของนางสามนักขาก็ทำให้อยากเห็นนางสีดาว่ามีความงดงามปานใด เมื่อทศกัณฐ์เห็นนางสีดาก็เกิดความสเนหา ทำให้ทศกัณฐ์กระทำกลอุบายลักพาตัวนางสีดา ด้วยสาเหตุนี้ จึงทำให้พระรามต้องติดตามนางสีดากลับคืนมาและทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างฝ่ายพระรามกับฝ่ายทศกัณฐ์จนนำไปสู่การทำสงครามของทั้งสองฝ่าย อีกทั้งรามเกียรติ์ยังแบ่งตัวละครออกเป็น 2 ฝ่ายหลักๆ กล่าวคือ ตัวละครฝ่ายพลับพลา (พระราม) กับฝ่ายลงกา (ทศกัณฐ์) โดยพระรามจะมีพลวานรเป็นผู้ช่วยกองทัพ ส่วนทศกัณฐ์จะมีพลยักษ์เป็นผู้ช่วยกองทัพ อีกทั้งตัวละครที่มีความสำคัญจะแบ่งออกเป็น 2 ฝ่ายหลักๆ กล่าวคือ ตัวละครฝ่ายพลับพลา เช่น พระราม พระลักษมณ์ นางสีดา หนุมาน สุครีพ เป็นต้น ส่วนตัวละครฝ่ายลงกา เช่น ทศกัณฐ์ นางมณโฑ อินทรชิต กุมภกรรณ ไมยราพ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีตัวละครอีกฝ่ายหนึ่งที่มีความสำคัญไม่แพ้ตัวละครอื่นๆ ในรามเกียรติ์ นั่นคือ ตัวละครฝ่ายฤๅษี เช่น ฤๅษีกล้วย ฤๅษีโคดม ฤๅษีวิศวามิตร ฤๅษีนารท เป็นต้น

เมื่อพิจารณาถึงสังคมในวรรณคดีจะไม่ใช้สังคมที่ปรากฏอยู่จริง แต่ทั้งนี้วรรณคดีเรื่อง “รามเกียรติ์” จะมีโครงสร้างทางสังคมที่ไม่แตกต่างกับสังคมจริงของมนุษย์ ประกอบด้วยมนุษย์ ฤๅษี ลิง ยักษ์ เป็นต้น ซึ่งจะแตกต่างเพียงในด้านของความเป็นจริงของสังคมมนุษย์กับความเสมือนจริงของสังคมของตัวละครในวรรณคดี โดยที่ตัวละครในเรื่องรามเกียรติ์จะมีสถานะเป็นมนุษย์และรามเกียรติ์จะมีสถานะเป็นสังคมมนุษย์ เนื่องจากมนุษย์เป็นผู้สร้างวรรณคดีซึ่งนำไปสู่การนำความสมจริงเข้าสู่โลกวรรณคดีย่อมจะเป็นสิ่งที่ทำให้เห็นถึงการสื่อสารและแลกเปลี่ยนความคิดและความรู้สึกระหว่างกัน

การสื่อสารแต่ละครั้งนั้น ผู้ส่งสารมีการเลือกใช้ความสุภาพตลอดจนตัวแปรทางด้านวจนปฏิบัติมาเป็นเงื่อนไขในการกำหนดกลวิธีของสื่อสาร ซึ่งผู้ส่งสารจะต้องคำนึงคุณสมบัติและสถานภาพของผู้รับสารเป็นสำคัญ หากอยู่ในสภาพที่สูงกว่าตนเองย่อมเลือกใช้ภาษาหรือถ้อยคำที่มีความสุภาพมากยิ่งขึ้น หากอยู่ในระดับต่ำกว่า ความสุภาพก็จะลดลงตามไปด้วย อีกทั้งหากผู้ส่งสารอยากให้ผู้รับสารปฏิบัติในสิ่งที่ผู้ส่งสารต้องการก็ย่อมจะใช้ภาษาที่สุภาพ ทำให้เห็นว่า การสื่อสารตัวของละครในรามเกียรติ์ที่สื่อไปยัง

ผู้รับสารยังคงคำนึงถึงความสุภาพเป็นสำคัญ จึงอาจเป็นสิ่งที่ช่วยสะท้อนถึงความนึกคิดของคนไทยและยังช่วยสะท้อนถึงวัฒนธรรมของคนในสังคมไทยที่ว่า การสื่อสารของคนไทยส่วนใหญ่จะคำนึงความสุภาพในการสื่อสาร ดังนั้น อาจเป็นปัจจัยที่ชี้ให้เห็นว่าสังคมไทยยังคงยึดถือระบบชนชั้นในสังคมที่ได้ฝังรากลึกมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย โดยสิ่งที่ช่วยยืนยันในเรื่องดังกล่าว คือ การใช้ถ้อยคำหรือคำพูดที่สุภาพกับคนที่อยู่ในระดับที่สูงกว่าตนเองเสมอ

ดังนั้น วัฒนธรรมเกี่ยวกับความสุภาพถือว่า เป็นปัจจัยที่ช่วยสะท้อนให้เห็นถึงการใช้ภาษาของคนในสังคมซึ่งจะต้องขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ ได้แก่ อำนาจ ระยะห่างทางสังคม ขนาดของความรบกวนและสิทธิและพันธกรณี และยังเป็นสิ่งที่ทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของคู่สื่อสารที่มีการปฏิสัมพันธ์กัน อีกทั้งความสุภาพยังเป็นสิ่งที่ทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่ยังคงอิงอยู่กับระดับชนชั้นทางสังคมของผู้ส่งสารกับผู้รับสารได้อีกลักษณะหนึ่ง

หลักความสุภาพของลี้ชกับตัวละครในรามเกียรติ์

ตัวละครในเรื่องรามเกียรติ์ที่ใช้เป็นข้อมูลในการศึกษา สามารถแบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย กล่าวคือ

1) **ตัวละครฝ่ายพลับพลา** ได้แก่ พระราม นางสีดา พระลักษมณ์ หนุมาน สุครีพและพิเภก (ตอนสวามีภักดีฝ่ายพระราม) เท่านั้น

2) **ตัวละครฝ่ายลงกา** ได้แก่ ทศกัณฐ์ นางมณโฑ อินทรชิต กุมภกรรณและไมยราพและพิเภก (ตอนสวามีภักดีฝ่ายทศกัณฐ์) เท่านั้น

จากการที่ผู้ศึกษาเลือกตัวละครในเรื่องรามเกียรติ์ดังกล่าวไปข้างต้น เพราะว่าผู้ศึกษาเห็นว่าตัวละครดังกล่าวมีบทบาทและความสำคัญต่อการดำเนินเรื่อง อีกทั้งตัวละครดังกล่าวมีการสื่อสารที่ชัดเจนในเรื่อง จึงเป็นสาเหตุสำคัญที่ผู้ศึกษาเลือกศึกษาตัวละครตามที่แบ่งไว้ทั้ง 2 ฝ่าย ซึ่งสามารถแจกแจงผลการศึกษาได้ดังต่อไปนี้

1. ตัวแปรเสริมทางด้านวัฒนธรรมปฏิบัติด้านความสุภาพของตัวละครในรามเกียรติ์

ตัวแปรเสริมทางด้านวัฒนธรรมปฏิบัติในความสุภาพของตัวละครในรามเกียรติ์ตามหลักความสุภาพของลี้ช สามารถแบ่งออกเป็น 4 ประการ กล่าวคือ

1.1 อำนาจ (Power)

อำนาจ (Power) เป็นปัจจัยสำคัญที่เข้ามามีบทบาทในการสื่อสารอย่างมาก กล่าวคือ รามเกียรติ์เป็นวรรณคดีที่เกี่ยวกับการอวดตารของเทพเจ้าและตัวละครมีสถานะของชาติกำเนิดที่สูงส่งหรืออาจกล่าวอีกลักษณะหนึ่งว่า “เป็นผู้มีบุญบารมี” ซึ่งทำให้

การสื่อสารในแต่ละครั้งนั้น ผู้พูดจะต้องคำนึงถึงอำนาจของคู่สื่อสารเป็นสำคัญ อีกทั้งตัวละครในรามเกียรติ์ที่อยู่ในสถานะของการเป็นผู้พูดต้องใช้ความสุภาพระดับมาก เมื่อผู้นั้นต้องกล่าวถ้อยคำใดๆ กับผู้ที่มีอำนาจมากกว่า แต่หากผู้พูดรู้สึกว่ายู่ในระดับเดียวกันหรือระดับต่ำกว่าผู้พูด ก็จะทำให้ผู้พูดสามารถกล่าวได้อย่างตรงไปตรงมา ไม่ต้องอ้อมค้อม เมื่อพิจารณาถึงตัวละครทั้ง 2 ฝ่าย พบว่า อำนาจเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยกำหนดความสุภาพในการสนทนาอย่างมาก ตัวละครที่มีสถานภาพต่ำกว่าจะพูดหรือสื่อสารกับตัวละครที่มีอำนาจหรือสถานภาพสูงกว่าอย่างสุภาพ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวละครฝ่ายพลับพลา

ตัวละครที่เป็นตัวแทนของฝ่ายพลับพลา คือ พระลักษมณ์ ซึ่งเป็นพระอนุชาของพระราม เมื่อครั้งที่พระรามถูกเนรเทศออกจากเมืองเพื่อไปครองแคว้นในป่าเป็นเวลา 14 ปี ทำให้พระลักษมณ์ขออาสาติดตามพระรามไปด้วย อาจกล่าวได้ว่า พระลักษมณ์มีสถานภาพเป็นวงศ์ษัตริย์ แต่เมื่อพระลักษมณ์ต้องสื่อสารกับพระรามซึ่งมีสถานภาพที่สูงกว่าตน ในที่นี้หมายถึง พระเชษฐา (พี่ชาย) ทำให้พระลักษมณ์ต้องใช้ภาษาที่สุภาพและนอบน้อมมากกว่าการใช้ภาษากับผู้อื่น ดังความที่ว่า

● เมื่อนั้น	พระลักษมณ์ผู้ปรีชาชาญ
สะอื้นพลางทางทูลพระอวตาร	ผ่านเกล้าจงได้เมตตา
พระจะรักษาสัตย์พระบิดุเรศ	จะสู้ทนทเวษไปอยู่ป่า
ตัวข้าผู้เป็นอนุชา	ขอถวายชีวาพระสีกร
โดยเสด็จไปรองสนองบาท	ยังอริญหิมวตสิงขร
จะอยู่ไปในพระนคร	จะถาวรเป็นสุขเมื่อไรมี

(เล่มที่ 1 : 407-408)

จากที่กล่าวข้างต้น จะทำให้เห็นว่า พระลักษมณ์ใช้ภาษาที่สุภาพต่อพระราม ซึ่งในที่นี้พระรามมีสถานภาพที่สูงกว่าพระลักษมณ์ทั้งมิถิวยและสถานภาพทางสังคม เพราะพระรามเป็นทั้งพระเชษฐาและพระอุปราช แม้ว่าพระลักษมณ์จะมีสถานภาพเป็นพระโอรสของท้าวทศรถเช่นเดียวกับพระราม แต่ความแตกต่างทั้งมิถิวยและสถานภาพทางสังคมทำให้พระลักษมณ์ใช้กริยาที่อ่อนน้อมเมื่อตนเองพูดกับผู้ที่มีอำนาจหรือสถานภาพที่สูงกว่า อีกทั้งสามารถสังเกตได้จากคำพูดที่สุภาพและกริยาอาการที่นอบน้อม ดังความที่ว่า “ตัวข้าผู้เป็นอนุชา ขอถวายชีวาพระสีกร โดยเสด็จไปรองสนองบาท ยังอริญหิมวตสิงขร”

ตัวละครฝ่ายลงกา

ตัวละครที่เป็นตัวแทนของฝ่ายลงกา คือ ทศกัณฐ์ แม้ว่าทศกัณฐ์จะเป็นอนุชียักษ์ที่ยิ่งใหญ่และไม่มีความสามารถรบชนะทศกัณฐ์ได้ แต่เมื่อทศกัณฐ์ต้องสื่อสารกับ

พระผู้เป็นเจ้า ในที่นี้หมายถึง พระศิวะ (พระอิศวร) ผู้ทรงมีสถานภาพทางอำนาจที่สูงส่งกว่า ทำให้ทศกัณฐ์ต้องใช้ภาษาที่สุภาพและนอบน้อมมากกว่า ดังตอนที่ยกขบวนมาวิรุพหก ได้ขว้างนาคไปที่สารภุด้วยความโกรธ แต่กลับถูกเขาไกรลาสจนเอียงทรุดตัวลงมา ดังนั้นพระศิวะจึงตรัสสั่งให้จิตุบทไปหาทศกัณฐ์เพื่อให้มาช่วยยกเขาไกรลาสให้ตั้งตรงเช่นเดิม ดังความที่ว่า

● เมื่อนั้น	พระอิศวรบรมรังสรรค์
เหลือบแลมาเห็นทศกัณฐ์	จึงมีบัญชาตรัสไป
วิรุพหกมันทำให้เขาทรุด	เทวายกนุดหาขึ้นไม่
จึงหาเอ็งผู้ฤทธิไกร	หวังจะให้ช่วยยกคีรี ๗

(เล่มที่ 1 : 117)

เมื่อพระศิวะมีรับสั่งให้ทศกัณฐ์ช่วยยกเขาไกรลาสให้ตั้งตรงดังเดิม ทำให้ทศกัณฐ์รับคำสั่งของพระศิวะด้วยภาษาสุภาพและกิริยาอาการที่นอบน้อม ดังความที่ว่า

● เมื่อนั้น	ทศพักตร์พงศ์พรหมเรื่องศรี
ก้มเกล้าสนองวาที	ทั้งนี้มิให้เคืองบาทา
ถึงมาตรจะเสียชีวิต	ไม่คิดจะขออาสา
ทูลแล้วถวายบังคมลา	ออกมานิมิตอินทรีย์ ๗

(เล่มที่ 1 : 117)

จากที่กล่าวข้างต้น จะทำให้เห็นว่า ทศกัณฐ์ต้องใช้ภาษาที่สุภาพ พร้อมกับใช้กิริยาที่อ่อนน้อมอย่างมากเมื่อตนเองต้องพุดกับผู้มีอำนาจหรือสถานภาพมากกว่า อีกทั้งสังเกตได้จากคำพุดที่สุภาพและกิริยาอาการที่นอบน้อม ดังความที่ว่า “ก้มเกล้าสนองวาที ทั้งนี้มิให้เคืองบาทา ถึงมาตรจะเสียชีวิต ไม่คิดจะขออาสา”

ดังนั้น อำนาจ (Power) ถือว่าเป็นตัวแปรเสริมทางด้านวินัยปฏิบัติ ที่เข้ามามีบทบาทในการกำหนดความสุภาพในการสื่อสารของตัวละครในรามเกียรติ์อย่างมาก กล่าวคือ แม้ว่าตัวละครในรามเกียรติ์ที่มีสถานภาพในวงศ์กษัตริย์อยู่ในสังคมแวดล้อมหนึ่ง แต่เมื่อตัวละครได้เปลี่ยนไปอยู่สังคมแวดล้อมใหม่ที่มีผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่าตน ดังตัวอย่างที่กล่าวไว้ข้างต้น อาจจะทำให้ตัวละครดังกล่าวต้องใช้ภาษาที่สุภาพมากยิ่งขึ้น อีกทั้งผู้ศึกษายังพบว่า ตัวละครยังใช้กิริยาอาการที่นอบน้อมมากกว่าเดิมกับผู้ที่มีอำนาจมากกว่า การสื่อสารของตัวละครในรามเกียรติ์จะมีการใช้ภาษาที่เป็นความเปรียบกับชีวิตของตน ดังความที่ว่า “ตัวข้าผู้เป็นอนุชา ขอถวายชีวาพระสีกร” หรือ “ทั้งนี้มิให้เคืองบาทา ถึงมาตรจะเสียชีวิต” หรืออาจกล่าวอีกลักษณะว่า อำนาจกับความสุภาพเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กันในการสื่อสารซึ่งอำนาจจะเข้ามาเป็นปัจจัยในการกำหนดความสุภาพของการสื่อสารนั่นเอง

1.2 ระยะห่างทางสังคม (Social distance)

ระยะห่างทางสังคม นับว่าเป็นตัวแปรเสริมทางด้านวจนปฏิบัติที่สำคัญซึ่งเข้ามามีบทบาทในการกำหนดคุณภาพของการสื่อสาร กล่าวคือ ตัวละครในรามเกียรติ์ย่อมจะใช้ความสุภาพในระดับมากเมื่อต้องกล่าวถ้อยคำใดๆ กับคนแปลกหน้า แต่หากอยู่ในสังคมเดียวกัน อายุไล่เลี่ยกัน การงานระดับเดียวกัน ฯลฯ ก็ไม่จำเป็นต้องพูดอ้อมค้อมและการใช้ภาษาสุภาพก็มีน้อยเช่นกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวละครฝ่ายพลับพลา

ตัวละครที่เป็นตัวแทนของฝ่ายพลับพลา คือ นางสีดา ซึ่งนางสีดาเป็นพระมเหสีคู่บุญบารมีของพระรามซึ่งเป็นพระลักษมีอวตาร ต่อมานางสีดาถูกทศกัณฐ์ลักพาตัวมาอยู่ที่เมืองลงกา และเมื่อพระลักษมณ์ออกรบกับอินทรชิตโดยพระลักษมณ์ต้องศรพรหมาสตร์จนสิ้นสติ ทำให้พระรามสิ้นสติอยู่กับร่างของพระลักษมณ์ ทศกัณฐ์สั่งให้นางตรีชาดา (มเหสีของพิเภก) ไปทูลต่อนางสีดาว่า พระลักษมณ์และพระรามสิ้นพระชนม์แล้ว จึงทำให้นางสีดาออกไปดูพระศพ และเมื่อพิจารณาปัจจัยด้านระยะห่างทางสังคมของการสื่อสารระหว่างนางสีดากับนางตรีชาดา ในตอนที่นางตรีชาดาทูลต่อนางสีดาเรื่องนุชบกแก้วที่ใช้ในการเสียดาย จะทำให้พบว่า ระยะห่างทางสังคม คือ การที่ไม่ได้อยู่ในสังคมเดียวกันแต่จำเป็นที่จะต้องสื่อสารกัน เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้นางสีดาต้องใช้ภาษาที่สุภาพ แม้ว่านางจะเป็นพระมเหสีของพระรามก็ตาม ประกอบกับอายุของนางตรีชาดาที่มากกว่า ทำให้นางสีดาใช้คำสรรพนามแทนตัวผู้พูดที่สุภาพดังความที่ว่า

● เมื่อนั้น	นวลนางสีดามารศรี
ฟังตรีชาดาพาทิ	จึงมีเสาวนีย์ถามไป
ซึ่งพระองค์ไม่สิ้นพระชนม์	พ็รู้เหตุผลเป็นไฉน
หรือว่าแต่พอให้คลายใจ	ข้ายังไม่เชื่อว่าจาฯ

(เล่มที่ 2 : 564)

จากที่กล่าวไปข้างต้น จะทำให้เห็นว่า ระยะห่างทางสังคมก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้นางสีดาเลือกใช้ภาษาที่สุภาพ โดยเลือกใช้คำสรรพนามแทนตัวผู้พูดว่า “ข้า” และเรียกนางตรีชาดาว่า “พี่” อาจเป็นเพราะนางสีดามีระยะห่างทางสังคมที่ไม่ได้อยู่ในสังคมเดียวกับนางตรีชาดาและระดับอายุที่แตกต่างกัน กล่าวคือ นางสีดาอยู่ในสังคมของฝ่ายพระราม และนางตรีชาดาอยู่ในสังคมของฝ่ายทศกัณฐ์ อีกทั้งนางสีดายังมีอายุน้อยกว่านางตรีชาดา จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้นางสีดาเลือกใช้ภาษาสุภาพกับนางตรีชาดา

ตัวละครฝ่ายลงกา

ตัวละครที่เป็นตัวแทนของฝ่ายลงกา คือ พิเภก ซึ่งเป็นพระอนุชาของทศกัณฐ์ และเมื่อพิเภกถูกทศกัณฐ์ขับออกจากเมือง ด้วยสาเหตุที่ว่าพิเภกทูลต่อทศกัณฐ์ให้คืนนางสีดาแก่พระราม ทำให้ทศกัณฐ์โกรธอย่างมากจนทำให้พิเภกถูกขับออกจากเมืองลงกา ซึ่งทำให้พิเภกหันมาสวามิภักดิ์กับพระราม เมื่อพิเภกมาถึงพลับพลาพระรามก็ถูกพลวานรเข้าจับกุม และต่อมาพิเภกเริ่มการสื่อสารกับนิลเอกราชที่สอบถามว่าเป็นผู้ใด ซึ่งจะเป็นสิ่งที่ทำให้เห็นถึงปัจจัยด้านระยะห่างทางสังคม คือ ความแตกต่างทางสังคม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้พิเภกเลือกใช้ภาษาที่สุภาพ อีกทั้งยังมีการใช้คำสรรพนามแทนตัวผู้พูดที่สุภาพเช่นกัน ดังความที่ว่า

๐ บัดนั้น	พิเภกผู้มีอิศฉมาสัย
แจ้งความออกนามพระภูวไนย	มีใจชื่นชมด้วยสมคิด
จึงกล่าววาจาว่าวอน	ตูก่อนทหารพระจักรกฤษณ์
เรานี้มิใช่ปัจจามิตร	ตั้งใจสุจริตเสาะมา
ท่านจงช่วยพาเข้าไปเฝ้า	พระเป็นเจ้าสามภพนาถา
จะเป็นข้าใต้เบื้องบาท	ไปกว่าชีวิตจะบรลย ๗

(เล่มที่ 2 : 189)

จากที่กล่าวไปข้างต้น จะทำให้เห็นว่า พิเภกเป็นตัวละครที่เข้ามาสวามิภักดิ์กับฝ่ายพระราม ทำให้พิเภกต้องใช้ภาษาที่สุภาพในการสื่อสาร โดยใช้คำสรรพนามแทนตัวผู้พูดว่า “เรา” และเรียกนิลเอกราชว่า “ท่าน” ซึ่งอาจเป็นเพราะมีระยะห่างทางสังคมที่ไม่ได้อยู่ในสังคมเดียวกัน จึงทำให้มีการใช้คำสรรพนามแทนตัวผู้ฟังแบบให้เกียรติ ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงออกถึงความสุภาพได้อีกลักษณะหนึ่ง

ดังนั้น ระยะห่างทางสังคม (Social distance) ก็เป็นปัจจัยที่ช่วยอธิบายถึงการเลือกใช้ภาษาที่สุภาพของตัวละครในรามเกียรติ์ได้อีกลักษณะหนึ่ง กล่าวคือ ตัวละครในรามเกียรติ์จะใช้ภาษาที่สุภาพกับตัวละครที่แปลกหน้า โดยจะเลือกใช้คำสรรพนามที่ยกย่องหรือให้เกียรติกับตัวละครคู่สื่อสาร เห็นได้จากการใช้คำสรรพนามแทนตัวผู้พูดและผู้ฟังว่า “พี่” หรือ “ท่าน” ซึ่งจะเป็นสิ่งที่ช่วยแสดงให้เห็นถึงระยะห่างทางสังคมของการสื่อสารได้เป็นอย่างดี

1.3 ขนาดของความรบกวน (Size of imposition)

เมื่อพิจารณาถึงขนาดของความรบกวนซึ่งหมายความว่าระดับของเรื่องที่ต้องการความช่วยเหลือ นับเป็นปัจจัยหนึ่งในตัวแปรเสริมทางด้านวัจนปฏิบัติ สำหรับความสัมพันธ์ตัวละครในรามเกียรติ์กับขนาดของความรบกวน จะพบว่า ตัวละครที่เป็นผู้สื่อสารยอมใช้ถ้อยคำที่มีความสุภาพเมื่อตนเองต้องขอความช่วยเหลือจากผู้อื่นซึ่ง

ขึ้นอยู่กับภาระหรือความรบกวนที่ขอความช่วยเหลือจากผู้อื่น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวละครฝ่ายพลับพลา

ตัวละครที่เป็นตัวแทนของฝ่ายพลับพลา คือ พระราม ซึ่งได้ตรัสสั่งให้
องคตเป็นราชทูตแทนพระองค์ไปสื่อสารที่เมืองลงกาเพื่อให้องคตสื่อสารแทนพระราม
ดังความที่ว่า

๐ เมื่อนั้น	พระทรงภพลบโลกทุกสถาน
ได้ฟังสุครีพผู้ปรีชาญ	ผ่านฟ้าขึ้นชมด้วยสมคิด
จึงตรัสเรียกลูกพญาพาลี	เข้ามาแล้วมีประกาศิต
ท่านผู้วงศ์สาสุราฤทธิ์	ทศทิศยอมเกรงเดชา
จงเป็นราชทูตทูลสาร	ไปว่าขานแก่ท้าวยักษ์
ฟังดูอุสุพาลา	ฝ่ายมันจะว่าประการใด

(เล่มที่ 2 : 294)

จากที่กล่าวไปข้างต้น จะทำให้เห็นว่า ขนาดของความรบกวนเรื่องที่พระราม
ให้องคตปฏิบัติหน้าที่แทนพระองค์นั้น ถือว่าเป็นเรื่องใหญ่และอันตรายที่จะต้องไปยัง
เมืองข้าศึกศัตรูเพื่อเป็นราชทูตสื่อสารแทนพระองค์ ทำให้พระรามเลือกใช้คำที่สุภาพ
และมีการใช้ภาษาแบบไม่ตรงไปตรงมาโดยเลือกใช้ถ้อยคำที่ยกย่ององคต ดังความที่
ว่า “ท่านผู้วงศ์สาสุราฤทธิ์ ทศทิศยอมเกรงเดชา” ก่อนที่จะกล่าวถึงสารสำคัญที่ตนเอง
ต้องการสื่อสารอย่างแท้จริง เพื่อที่จะช่วยทำให้ผู้รับสารกระทำตามความปรารถนาของ
ตนเองจนทำให้เรื่องของผู้ส่งสารปรารถนาประสบความสำเร็จ

ตัวละครฝ่ายลงกา

ตัวละครที่เป็นตัวแทนของฝ่ายลงกา คือ นางมณโฑ เป็นพระมเหสีเอกของ
ทศกัณฐ์ ซึ่งในส่วนของขนาดของความรบกวนจะปรากฏในตอนนี้นางมณโฑทูลต่อทศกัณฐ์
ให้คืนนางสีดาแก่พระราม เพราะนางเห็นว่าอินทรชิตผู้เป็นโอรสถูกพระลักษมณ์และ
พวกวานรฆ่าทำลายพิธีกรรมจนเสียหายย่อยยับและบริวารยักษ์ต่างล้มตายเป็นจำนวน
มาก อีกทั้งนางยังเกรงว่าอินทรชิตจะต้องเสียชีวิตในสงคราม ดังความที่ว่า

๐ ครั้นถึงน้อมเศียรบังคมทูล	นเรนทร์สูรปิ่นภพยักษ์
ว่าอินทรชิตตอสุรา	ยกพลโยธาพลากร
ออกไปตั้งกิจพิธีการ	ยังเนินจักรวาลสิงขร
พระลักษมณ์กับพวกวานร	ตามไปปรากฏจนถึงบรรพต
ยกเข้าหักโหมโจมตี	ทำลายพิธีเสียได้หมด
สิ้นทั้งคชาม้ารถ	ทั้งทศโยธาก็วายปราณ
แต่ลูกรักผู้เตียวเคียวฆ่า	สุดปัญญาจะต่อกำลังหาญ

สิ้นสุดอาวุธจะรอนราญ	ปี่มเสียดนมนานแกไฟรี
จึงกลับเข้ามาบังคมบาท	พระมิตุรงค์ศิราษเรื่องศรี
พระองค์ผู้ทรงธรณี	ไซ้ที่จะไรร้องคโ
อย่าพะวงด้วยสีดาโฉมงาม	ผิวเขามาตามจงส่งให้
สงครามก็จะระงับไป	ลูกเราจะไม่มรณา ๗

(เล่มที่ 2 : 616)

จากที่กล่าวไปข้างต้น จะทำให้เห็นว่า นางมณฑิชาต้องการให้ทศกัณฐ์ทำบางสิ่งตามความปรารถนาของตนแต่สิ่งที่นางมณฑิชาขอร่อนั้น ถือว่าเป็นเรื่องที่ทศกัณฐ์ตัดสินใจอย่างยากลำบาก เพราะทศกัณฐ์มีใจเสนหานางสีดามาก จึงเป็นปัจจัยด้านขนาดของความรบกวนที่มีขนาดใหญ่ จะเห็นได้จาก การที่นางมณฑิชาขอร่อนให้ทศกัณฐ์คืนนางสีดาให้แก่พระราม ทำให้นางมณฑิชาต้องกล่าวยกย่องทศกัณฐ์และใช้ภาษาที่สุภาพในการสื่อสาร ดังความว่า “พระองค์ผู้ทรงธรณี ไซ้ที่จะไรร้องคโ อย่าพะวงด้วยสีดาโฉมงาม ผิวเขามาตามจงส่งให้” ตลอดจนมีกิริยาอาการที่นอบน้อม ดังความว่า “จึงกลับเข้ามาบังคมบาท”

ดังนั้น ขนาดของความรบกวน (Size of imposition) ก็นับว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญในวัจนปฏิบัติที่ทำให้ผู้พูดต้องใช้ภาษาที่สุภาพและใช้ถ้อยคำหรือภาษาแบบไม่ตรงไปตรงมา อีกทั้งตัวละครยังมีการกล่าวยกย่องคู่สื่อสารของตนเอง เพื่อให้สิ่งที่ตนเองมุ่งหวังประสบความสำเร็จ อีกทั้งยังพบว่า ความสัมพันธ์ขนาดของความรบกวนกับใช้ถ้อยคำในการสื่อสารนั้น จะเป็นลักษณะที่ผู้มีอำนาจหรือสถานภาพทางสังคมสูงกว่าสั่งให้บริวารหรือผู้มีอำนาจน้อยกว่าเป็นส่วนใหญ่ ก็ยังคงใช้ภาษาสุภาพเช่นกัน แต่ทั้งนี้ยังปรากฏในลักษณะผู้มีอำนาจน้อยกว่าทูลความประสงค์ต่อผู้มีอำนาจมากกว่าตนซึ่งจะใช้ภาษาที่สุภาพมากกว่าในลักษณะแรก

1.4 สิทธิและพันธกรณี (Rights and obligations)

สิทธิและพันธกรณี (Rights and obligations) จะมีลักษณะที่ว่า ผู้พูดยอมใช้ความสุภาพในระดับมาก เมื่อต้องกล่าวถ้อยคำใดๆ กับผู้อื่นในกรณีที่ว่า สิ่งที่พูดนั้นไม่ใช่ภาระหน้าที่โดยตรงของผู้รับสาร ซึ่งอาจจะต้องใช้ภาษาที่สุภาพมากขึ้นกว่าเดิม แต่เมื่อศึกษาสิทธิและพันธกรณีกับตัวละครในรามเกียรติ์นั้น จะพบว่า ปัจจัยด้านสิทธิและพันธกรณีไม่ปรากฏอย่างเด่นชัดในการสื่อสารของตัวละครในรามเกียรติ์ อาจเป็นเพราะตัวละครในรามเกียรติ์ต่างมีหน้าที่ของตนเองที่ต้องพึงปฏิบัติ อีกทั้งรามเกียรติ์ยังเป็นเรื่องราวของเทพอวตารที่ต้องมีหน้าที่ของตนเองที่พึงกระทำ ไม่ว่าจะเป็นพระราม พระลักษมณ์ หนุมาน สุครีพ พิเภก เป็นต้น ซึ่งอาจเป็นปัจจัยที่อาจทำให้ไม่ปรากฏเกี่ยวกับวัจนปฏิบัติด้านสิทธิและพันธกรณีอย่างเด่นชัดนัก

2. หลักความสุภาพของตัวละครในรามเกียรติ์

การศึกษาหลักความสุภาพของตัวละครในรามเกียรติ์นั้น ผู้ศึกษาจะศึกษาตามกรอบแนวคิดหลักความสุภาพของลีซทั้งหมด 6 ข้อ กล่าวคือ

2.1 หลักรู้ผ่อนหนักผ่อนเบา (Tact maxim)

หลักข้อนี้กล่าวไว้ว่า “ให้กล่าวถ้อยคำที่เชื่อว่าจะให้เกิดความยุ่งยากแก่ผู้อื่นให้น้อยที่สุดและให้กล่าวถ้อยคำที่เชื่อว่าจะให้เกิดผลประโยชน์แก่ผู้อื่นมากที่สุด” ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวละครฝ่ายพลับพลา

ตัวละครที่เป็นตัวแทนของฝ่ายพลับพลา คือ สุครีพ ซึ่งสุครีพเป็นลูกของพระอาทิตย์กับนางกาลอัจนาและเป็นน้องชายต่างบิดาของพาลี เมื่อฝ่ายทศกัณฐ์ได้ประกอบพิธียกฉัตรขึ้นกลางเมืองลงกาเพื่อช่วยทำให้เพิ่มโอกาสที่จะมีชัยชนะเหนือฝ่ายพระราม จึงทำให้สุครีพได้ทูลต่อพระรามขออาสาออกไปทำศึกสงคราม ซึ่งเห็นได้จากตอนที่สุครีพหักฉัตรที่ตั้งอยู่กลางเมืองลงกา ดังความที่ว่า

๐ บัดนั้น	สุครีพลูกพระสุริย์จันทร์
ได้ฟังโองการพระทรงธรรม์	บังคมคัลสนองพระบัญชา
ครั้งก่อนคำแหงวายุบุตร	ผู้มีฤทธิ์รุกรแลกัลล้า
ไปถวายธำมรงค์คล้องการ์	ในเมืองบาหาพระเทวี
องคตก็ได้สื่อสาร	หักหาญฆ่าสียักษ์
ตัวข้าพระบาทผู้ภักดี	ครั้งนี้จะอาสาไป
ทำลายฉัตรท้าวทศพักตร์	ให้หักยับลงจนได้
พระองค์ผู้ทรงภพไตร	อย่าเคืองได้เบื่องพระบาทฯ

(เล่มที่ 2 : 312-313)

จากที่กล่าวไปข้างต้น จะทำให้เห็นว่า สุครีพมีการใช้ถ้อยคำที่แสดงถึงหลักรู้ผ่อนหนักผ่อนเบาโดยสุครีพได้กล่าวถ้อยคำที่เชื่อว่าจะให้เกิดผลประโยชน์แก่ผู้อื่นมากที่สุด กล่าวคือ สุครีพได้ทูลต่อพระรามเพื่อขออาสาไปหักฉัตรที่ทศกัณฐ์ประกอบพิธียกฉัตรขึ้นเพื่อเป็นการช่วยเหลือพระรามที่จะถูกฝ่ายทศกัณฐ์โจมตีกองทัพ ดังความที่ว่า “ตัวข้าพระบาทผู้ภักดี ครั้งนี้จะอาสาไป ทำลายฉัตรท้าวทศพักตร์ ให้หักยับลงจนได้” จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงความมีน้ำใจของสุครีพที่ยอมสละผลประโยชน์ตนเองเพื่อประโยชน์ส่วนรวม และเป็นการแสดงให้เห็นถึงผลประโยชน์แก่ส่วนรวมมากที่สุดเพื่อกองทัพพระรามจะได้ไม่ต้องเพลี่ยงพล้ำในการสงคราม

ตัวละครฝ่ายลงกา

ตัวละครที่เป็นตัวแทนของฝ่ายลงกา คือ นางมณโฑ ซึ่งหลังจากที่ฝ่ายทศกัณฐ์ได้แพ้จากการทำสงครามกับฝ่ายพระรามมาหลายครั้ง ทำให้ทศกัณฐ์เกิดความวิตกกังวลเป็นอย่างมาก ดังนั้นนางมณโฑจึงขออาสาทำพิธีสุมฤๅษี (หรือเรียกว่า พิธีหุงน้ำทิพย์) เพื่อจะทำให้ผู้ที่ดื่มน้ำทิพย์นี้เป็นอมตะ ใครฆ่าก็ไม่ตาย ดังความที่ว่า

● เมื่อนั้น	นางมณโฑเวยวอดสงสาร
ได้ฟังพระราชโองการ	นางคราญจึงทูลสนองไป
ทั้งนี้เป็นต้นด้วยผลกรรม	ดลใจมิให้รำลึกได้
พระองค์ผู้ทรงฤทธิไกร	อย่าถือใจข้าบาทบริจา
เมียรักจะขอสนองคุณ	ซึ่งการอุชุบเกล้าเกศา

(เล่มที่ 3 : 313)

จากที่กล่าวไปข้างต้น จะทำให้เห็นว่า นางมณโฑมีการใช้ถ้อยคำที่แสดงถึงหลักรู้ผ่อนหนักผ่อนเบาโดยกล่าวถ้อยคำที่เชื่อว่าจะให้เกิดผลประโยชน์แก่ผู้อื่นมากที่สุด กล่าวคือ นางมณโฑได้ขออาสาช่วยเหลือทศกัณฐ์ด้วยการประกอบพิธีสุมฤๅษีเพื่อจะทำให้ผู้ที่ดื่มน้ำทิพย์นี้เป็นอมตะ ดังความที่ว่า “พระองค์ผู้ทรงฤทธิไกร อย่าถือใจข้าบาทบริจา เมียรักจะขอสนองคุณ ซึ่งการอุชุบเกล้าเกศา” นับเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยแสดงให้เห็นว่า นางมณโฑมีน้ำใจช่วยเหลือทศกัณฐ์ด้วยความสำนึกในพระคุณของทศกัณฐ์ที่ชุบเลี้ยงตนเอง

2.2 หลักความเอื้อเฟื้อ (Generosity maxim)

หลักข้อนี้กล่าวไว้ว่า “ให้กล่าวถ้อยคำที่เชื่อว่าจะ แสดงถึงการเอาประโยชน์ใส่ตนให้น้อยที่สุดและให้กล่าวถ้อยคำที่เชื่อว่าจะให้เกิดผลประโยชน์แก่ผู้อื่นมากที่สุด” ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวละครฝ่ายพลับพลา

ตัวละครที่เป็นตัวแทนของฝ่ายพลับพลา คือ พระราม โดยพระรามเลือกใช้ถ้อยคำที่แสดงความเอื้อเฟื้อ เนื่องจากพระรามได้ถูกเนรเทศออกจากเมืองอโยธยาเป็นเวลา 14 ปี ตามความต้องการของนางไภยเกศที่ทูลต่อพระทศรถ ซึ่งพระรามก็ยินยอมแต่โดยดีเพราะรู้ถึงหน้าที่ของตนเองที่ยังรออยู่ในอนาคต ดังความที่ว่า

● เมื่อนั้น	พระกฤษณ์รุกรษ์เรืองศรี
ได้ฟังอักรราชเทวี	มีพระทัยรำพึงคะนึ่งคิด
อันองค์สมเด็จพระบิดุเรศ	ทรงเดชบัญญัติประกาศิต
ตั้งหนึ่งเหล็กเพชรขวลิต	ลิขิตลงแผ่นศิลา
เหตุไฉนจึงตรัสตั้งนี้	ผิดที่ประหลาดนักหนา

คิดแล้วสนองพระวาทา	ซึ่งพระจอมโลกาสุธาธา
สั่งให้ข้าบวชเป็นดาบส	ไปสร้างพรตอยู่ในไพรสาณท์
กำหนดลิตบสี่ปีประมาณ	ก็ต้องตามอวตารของลูกรัก
ความซึ่งแสนโสมนัสสา	ยิ่งกว่าให้ผ่านอาณาจักร
ด้วยจะได้ปราบหม้อสุรยักษ์	เป็นที่พำนักแก่แดนไตร
เมื่อแรกจะให้ครองพระนคร	จะปรีดาถวาก็หาไม
หากเกรงพระเดชภูวไนย	จำใจรับราชวาทิ
ถึงแต่พระแม่จะบังคับ	ก็จะใส่รับเกล้าเกติ
อย่าอวารถร้อนใจพระชนนี	ว่าแล้วจรลีออกมา ฯ

(เล่มที่ 1 : 399)

จากที่กล่าวไปข้างต้น จะทำให้เห็นว่า พระรามมีการใช้ถ้อยคำที่แสดงออกถึงหลักความเอื้อเฟื้อตามหลักความสุภาพซึ่งกล่าวถ้อยคำที่เชื่อว่าจะให้เกิดผลประโยชน์แก่ผู้อื่นมากที่สุด กล่าวคือ พระรามยอมเสียสละตนเองที่จะออกบวชเป็นเพศฤษีพำนักที่ป่าเป็นเวลา 14 ปี ซึ่งพระรามกระทำเพื่อพระบิดา เนื่องจากพระทศรถเคยสัญญากับนางไภยเกษีว่านางสามารถขออะไรก็ได้ เมื่อนางไภยเกษีทูลขอให้พระพรตครองราชย์แทนพระราม ทำให้พระทศรถโกรธแค้นแต่พระรามยอมปฏิบัติตามความประสงค์ของนางไภยเกษีเพื่อรักษาความสัตย์ของพระทศรถ แสดงให้เห็นว่า พระรามมีจิตใจที่เอื้อเฟื้อต่อผู้อื่นโดยเป็นการคำนึงถึงผลประโยชน์ของผู้อื่นมากกว่าผลประโยชน์ส่วนตนได้เป็นอย่างดี

ตัวละครฝ่ายลงกา

ตัวละครที่เป็นตัวแทนของฝ่ายลงกา คือ ไมยราพ ซึ่งเป็นพระโอรสของท้าวเมษยักษ์กับนางจันทประภาที่ครองเมืองบาดาล เมื่อหลังจากที่ทศกัณฐ์ทำสงครามแล้วพ่ายแพ้พระราม ทำให้ทศกัณฐ์สั่งให้ข้ารับใช้ไปเชิญไมยราพมาช่วยทำสงครามซึ่งไมยราพก็รับคำที่จะช่วยทศกัณฐ์รบฝ่ายข้าศึกศัตรู ดังความที่ว่า

๐ เมื่อนั้น	พญาไมยราพใจหาญ
ได้ฟังกริ้วโกรธตั้งเพลิงกาล	เหม่มนุชย์สาธาณท์ทรลัษณ
ฤทธิ์มันจะมีสักเพียงไร	อาจใจมาทำหาญหัก
ประมาทหมิ่นสุริยวงศ์พงศยักษ์	จักฆ่าให้ม้วยชีวิ
ว่าแล้วสั่งกุมารสององค์	เจ้าจงไปทูลบทศรี
อันการสงครามเพียงนี้	มิให้เคืองรุสืบาทา
พรงนี้ตัวเราจะไปเฝ้า	พระปิ่นเกล้าจอมภพนาถา
จะอาสาไปจับไฟริมา	ฆ่าเสียให้ม้วยชีวัน ฯ

(เล่มที่ 2 : 323)

จากที่กล่าวไปข้างต้น จะทำให้เห็นว่า ไมยราพมีการเลือกใช้ถ้อยคำที่แสดงออกถึงหลักความเอื้อเฟื้อตามหลักความสุภาพซึ่งกล่าวถ้อยคำที่เชื่อว่าให้เกิดผลประโยชน์แก่ผู้อื่นมากที่สุด กล่าวคือ ไมยราพยินยอมช่วยเหลือทศกัณฐ์ที่จะไปทำสงครามกับฝ่ายพระราม ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่า ไมยราพมีจิตใจที่จะช่วยเหลือทศกัณฐ์ ดังความที่ว่า “อันการสงครามเพียงนี้ มิให้เคืองธุลีบาทา พຽงนี้ตัวเราจะไปเฝ้าพระปิ่นเกล้าจอมภพนาถา จะอาสาไปจับไฟริมา ฆ่าเสียให้ม้วยชีวัน” อีกทั้งยังช่วยสะท้อนให้เห็นถึงหลักความเอื้อเฟื้อได้เป็นอย่างดี

2.3 หลักขึ้นชมยินดี (Approbation maxim)

หลักข้อนี้กล่าวไว้ว่า “ให้กล่าวถ้อยคำที่เชื่อว่าเป็นการไม่ยกย่องหรือไม่สนับสนุนผู้อื่นให้น้อยที่สุดและให้กล่าวถ้อยคำที่เชื่อว่าเป็นการยกย่องหรือเป็นการสนับสนุนผู้อื่นให้มากที่สุด” ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวละครฝ่ายพลับพลา

ตัวละครที่เป็นตัวแทนของฝ่ายพลับพลา คือ พิเภก ได้เข้ามาสวมมิกัดกับพระรามเรียบร้อยแล้ว พิเภกอยากทราบถึงกำลังอิทธิฤทธิ์และความสามารถของวานรฝ่ายพระรามว่ามีมากน้อยแค่ไหน เนื่องจากพิเภกทราบดีว่า พลยักษ์ของฝ่ายทศกัณฐ์ล้วนมีฤทธานุภาพอย่างมาก จึงทูลถามกับพระราม ดังนั้นพระรามจึงตรัสสั่งให้พลวานรแสดงฤทธานุภาพให้พิเภกได้ประจักษ์ ทำให้พิเภกขึ้นชมยินดีอย่างมาก ดังความที่ว่า

๐ บัดนั้น	พิเภกสุริยวงศ์รังสรรค์
พิศดูโยธาพระทรงธรรม์	ฤทธิ์นั้นเลิศลบลูกา
บังเกิดชนพองสองเกล้า	บรรเทาทุกข์แสนโสมนัสสา
ยิ้มแล้วจึงกล่าววาจา	ดูราสหายร่วมชีวี
อันพวกอสูรหมู่มาร	ทหารทศพักตร์ยักษ์
ที่เอกจักเอาอสูรี	เปรียบกับกระบี่ที่อ่อนฤทธิ
ก็ไกลกันตั้งดินกับฟ้า	อสูราหรือจะรอดอดิต
ตั้งหึ่งห้อยกับดวงพระอาทิตย์	ผิดที่จะทัดเทียมกัน

(เล่มที่ 2 : 199)

จากที่กล่าวไปข้างต้น จะทำให้เห็นว่า พิเภก (ตอนสวมมิกัดกับฝ่ายพระราม) ได้มีการเลือกใช้ถ้อยคำที่แสดงให้เห็นถึงหลักขึ้นชมยินดีตามหลักความสุภาพที่เป็นการยกย่องหรือสนับสนุนผู้อื่น กล่าวคือ พิเภกมีการใช้ถ้อยคำโดยเลือกใช้ความเปรียบเพื่อทำให้เห็นภาพอย่างชัดเจนซึ่งจะยกย่องพลวานรของฝ่ายพระรามว่า มีอิทธิฤทธิ์อย่างมาก ส่วนฝ่ายทศกัณฐ์เหมือนลิงที่มีอิทธิฤทธิ์น้อยกว่า และยังเปรียบฝ่ายพระรามเหมือนพระอาทิตย์ ส่วนฝ่ายทศกัณฐ์เหมือนหึ่งห้อย ดังความที่ว่า “อันพวกอสูร

หม่อมมาร ทหารทศพัทธ์ร์ยักษี ที่เอากจกเอาอสุรี เปรียบกับกระบี่ที่อ่อนฤทธิ์ ก็ใกล้เคียงกัน
ตั้งดินกับฟ้า อสุราหรือจะระต่อติด ตั้งหิ้งห้อยกับดวงพระอาทิตย์ ผิดที่จะทัดเทียมกัน”
นับเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงการชื่นชมยินดีของพิภกที่มีต่อฝ่ายพระราม อันจะทำให้
เกิดความสุขภาพในการสื่อสารได้อย่างเด่นชัด

ตัวละครฝ่ายลงกา

ตัวละครที่เป็นตัวแทนของฝ่ายลงกา คือ ทศกัณฐ์ เมื่อครั้งที่ทศกัณฐ์ได้ยก
เขาไกรลาสให้ตั้งตรงได้ตั้งเดิม ทำให้ทศกัณฐ์ทูลขอพระอุมาเทวีต่อพระอิศวร แต่
พระนารายณ์จำแลงกายมาออกอุบายช่วยจึงทำให้ทศกัณฐ์เปลี่ยนใจไปเปลี่ยนเป็น
นางสววรรค์นางอื่น คือ นางมณโฑ เมื่อทศกัณฐ์ได้เห็นนางมณโฑครั้งแรกก็ชื่นชมยินดี
ตั้งความที่ว่า

● เมื่อนั้น	ทศเคียรสุริยวงศัยกษา
เห็นโฉมมณโฑกัลยา	นางในปากฟ้าไม่เทียมทัน
งามทรงงามองค์งามอ่อน	งามงอนเป็นที่เฉลิมขวัญ
งามพัทธ์ร์ลักษณาวีลาวัณย์	สารพันพริ้งพร้อมทั้งอินทรีย์
แสนพิศवासจะขาดจิต	ยิ่งพิศติดเนตรยักษี
ถวายบังคมลาพระศุลี	ก็อุ้มองค์เทวีเหาะไป ฯ

(เล่มที่ 1 : 122)

จากที่กล่าวไปข้างต้น จะทำให้เห็นว่า ทศกัณฐ์ได้เลือกใช้ถ้อยคำที่แสดงให้เห็น
ถึงความชื่นชมยินดีตามหลักความสุขภาพที่เป็นการยกย่องหรือสนับสนุนผู้อื่น กล่าวคือ
เมื่อทศกัณฐ์ได้เห็นนางมณโฑครั้งแรกก็กล่าวถ้อยคำชื่นชมหรือสรรเสริญนางมณโฑ
อย่างเด่นชัด อีกทั้งยังมีการใช้ความเปรียบเพื่อช่วยให้เห็นภาพอย่างชัดเจน ตั้งความ
ที่ว่า “งามทรงงามองค์งามอ่อน งามงอนเป็นที่เฉลิมขวัญ งามพัทธ์ร์ลักษณาวีลาวัณย์
สารพันพริ้งพร้อมทั้งอินทรีย์” นับเป็นสิ่งที่ช่วยแสดงให้เห็นถึงการชื่นชมยินดีของ
ทศกัณฐ์ที่มีต่อนางมณโฑจึงทำให้เกิดความสุขภาพในการสื่อสารได้เป็นอย่างดี

2.4 หลักถ่อมตน (Modesty maxim)

หลักข้อนี้กล่าวไว้ว่า “ให้กล่าวถ้อยคำที่เชื่อว่ายกย่อง สนับสนุนตนเองให้น้อย
ที่สุด และให้กล่าวถ้อยคำที่ถ่อมตัวมากที่สุด” ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวละครฝ่ายพลับพลา

ตัวละครที่เป็นตัวแทนของฝ่ายพลับพลา คือ หนุมาน หลังจากที่หนุมานสู้รบกับ
ผีเสื้อสมุทร และได้ฆ่าผีเสื้อสมุทรแล้ว หนุมานจึงได้เหาะผ่านอาคารของพระฤๅษีนารทแล้ว
นิมิตกายเป็นลิงป่าที่ไม่มีพลังและฤทธานุภาพ อีกทั้งหนุมานได้เข้าไปกราบไหว้พระฤๅษี
จากนั้นพระฤๅษีนารทถามหนุมานว่าเป็นผู้ใดและมาหาตนด้วยสาเหตุใด ตั้งความที่ว่า

๑ บัดนั้น
ได้ฟังหนบัวประนมกร
ตัวข้าชื่อเสียงก็ไม่มี
ไต่ยินเขาเล่าลือมา
แสนสนุกเป็นที่จำเรียวใจ
ข้าไม่รู้แห่งกรุงมาร

คำแหงหนุมานชาญสมร
แล้วกล่าวสุนทรവാจา
สัจจรอยู่ที่ในป่า
ว่าเมืองลงกาโอพาร
จะใคร่ไปชมตลาดราชฐาน
พระอาจารย์จึงได้ปราณี ฯ

(เล่มที่ 2 : 114)

จากที่กล่าวไปข้างต้น จะทำให้เห็นว่า หนุมานได้เลือกใช้กลวิธีในการสื่อสารตามหลักถ่อมตน (Modesty Maxim) โดยหนุมานจำแลงกายมาสอบถามพระฤษีนารทเกี่ยวกับเมืองลงกา อีกทั้งเมื่อพระฤษีนารทสอบถามว่าหนุมานเป็นใคร จึงทำให้หนุมานตอบไปว่า “ตัวข้าชื่อเสียงก็ไม่มี สัจจรอยู่ที่ในป่า” ทั้งที่ความจริงแล้วหนุมานมีพลังอำนาจอย่างมาก แต่หนุมานเลือกใช้การถ่อมตนเพื่อขอความช่วยเหลือจากพระฤษีนารท ในขณะที่เดียวกันหนุมานยังใช้กิริยานอบน้อมต่อพระฤษี ดังความที่ว่า “ได้ฟังหนบัวประนมกร แล้วกล่าวสุนทรวาจา” จนอาจกล่าวได้ว่า เมื่อหนุมานขอความช่วยเหลือจากพระฤษีนารทก็จะถ่อมตนเพื่อให้ตนเองได้รับผลประโยชน์ในการสื่อสาร นั่นคือ ทำให้รู้ว่าเมืองลงกาตั้งอยู่ที่ใด ประกอบกับหนุมานแสดงกิริยาที่อ่อนน้อมต่อพระฤษีนารท อันแสดงให้เห็นถึงหลักถ่อมตนที่ใช้ในการสื่อสารได้เป็นอย่างดี

ตัวละครฝ่ายลงกา

ตัวละครที่เป็นตัวแทนของฝ่ายลงกา คือ พิเภก หลังจากที่พิเภกทูลคำแนะนำให้ทศกัณฐ์คืนนางสีดาแก่พระราม ทำให้ทศกัณฐ์กริ้วอย่างมากและขับไล่พิเภกออกจากเมือง ต่อมาพิเภกได้เข้ามาสวามิภักดิ์กับพระรามเพื่อช่วยถวายเป็นงานแก่พระรามในด้านไทรเพทและโหราศาสตร์ อีกทั้งพระรามได้ตรัสถามพิเภกว่ามีความสัตย์จริงหรือไม่ที่จะมาอยู่ฝ่ายพระองค์ ทำให้พิเภกกราบทูลต่อพระราม ดังความที่ว่า

๑ บัดนั้น
ได้ฟังพจนารถภูวไนย
น้อมเศียรลงถวายอภิวาหน์
ตัวข้ามิได้ทรยศ
ทศพักตร์ไม่ตั้งอยู่ในธรรม์
ฝันร้ายทำนายตามตำรา
ให้ส่งองค์สีดาวนาฏ
กลับกริ้วโกรธาจะฆ่าตี
ตัวข้าไม่มีที่พึ่ง

พิเภกผู้มีอัชฌาสัย
จับใจตั้งได้อมฤตரச
แล้วทูลฉลองบาทบงกช
คิดคดเป็นกลอุบาย
โมหันธ์ทุจริตอิจฉา
ว่าจะสิ้นชีพชีวิ
มาถวายเบื้องบาทบงกช
ริบราชย์ขับหนีจากเงียงชัย
ซึ่งจะช่วยชีวิตไว้ได้

ทั้งไม่มีกำลังฤทธิ์ไกร
จึงตั้งใจมาเป็นข้าบาท
ไปกว่าจะสิ้นชีวา

รู้แต่ไตรเพทโหรา
พระตรีภูวนารถนาถา
ผ่านฟ้าจงโปรดปราณี ฯ

(เล่มที่ 2 : 191)

จากที่กล่าวไปข้างต้น จะทำให้เห็นว่า พิเภกได้ใช้กลวิธีในการสื่อสารเพื่อ
ให้การสื่อสารสัมฤทธิ์ผลโดยพิเภกพยายามสื่อสารด้วยการถ่อมตนซึ่งเป็นไปตาม
หลักการของหลักถ่อมตน เห็นได้จากตอนที่พิเภกถูกทศกัณฐ์ขับออกจากเมืองแล้วหันมา
สวมมิกัดกับพระราม เมื่อพระรามตรัสถามพิเภกว่าเหตุใดจึงมาอยู่กับพระองค์โดย
ให้พิเภกตอบตามความจริง จึงทำให้พิเภกกราบทูลถึงสาเหตุที่ถูกขับออกจากเมืองว่า
ตนได้แนะนำให้ทศกัณฐ์คืนนางสีดาแก่พระราม และเมื่อพิจารณาถึงสถานภาพของ
พิเภกนั้นถือว่าพิเภกอยู่ในระดับชนชั้นปกครองซึ่งอยู่ในระดับชั้นเดียวกับพระราม เพียง
อยู่ต่างเมืองเท่านั้น แต่เมื่อพิเภกจำเป็นต้องเปลี่ยนสถานภาพจากสังคมเดิมที่เมืองลงกา
มาสู่สังคมใหม่ นั่นคือ สังคมของพระราม ซึ่งพิเภกมีจิตต้องการอยู่ร่วมฝ่ายพระราม
จึงทำให้พิเภกใช้คำพูดที่สื่อสารในลักษณะที่นอบน้อมและถ่อมตน เนื่องจากตนเองไร้
ที่พึ่งและไม่มีพลังกำลังในการต่อสู้กับปัจเจกมิตร รู้เพียงแต่วิชาไตรเพทและโหราศาสตร์
ดังความที่ว่า “ตัวข้าไม่มีที่พึ่ง ซึ่งจะช่วยชีวิตไว้ได้ ทั้งไม่มีกำลังฤทธิ์ไกร รู้แต่ไตรเพท
โหรา” เมื่อพิจารณาจากคำสรรพนามที่พิเภกจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าพิเภกใช้กลวิธีใน
การสื่อสารแบบถ่อมตนเพื่อให้พระรามเชื่อใจและรับตนอยู่ร่วมในสังคมด้วย ดังคำว่า
“ข้า” / “ข้าบาท” “จึงตั้งใจมาเป็นข้าบาท พระตรีภูวนารถนาถา ไปกว่าจะสิ้นชีวา ผ่านฟ้า
จงโปรดปราณี ฯ” และใช้คำแทนตัวผู้ฟัง (พระราม) ว่า “พระตรีภูวนารถ” / “ผ่านฟ้า”
นอกจากนี้พิเภกยังใช้กริยาท่าทางที่แสดงออกถึงความสุภาพซึ่งจะช่วยเสริมสร้างให้
หลักถ่อมตนมีความเด่นชัดมากยิ่งขึ้น ดังความที่ว่า “น้อมเศียรลงถวายอภิวาทน์ แล้ว
ทูลฉลองบาทบงกช” จากกลวิธีสื่อสารตามหลักถ่อมตนของพิเภกนับว่าเป็นสิ่งที่
ช่วยให้การสื่อสารสัมฤทธิ์ผลโดยพระรามรับพิเภกเข้าอยู่ภายในสังคมของพระราม

2.5 หลักคล้ายตาม (Agreement maxim)

หลักข้อนี้กล่าวไว้ว่า “ให้กล่าวถ้อยคำที่แสดงความเห็นไม่สอดคล้อง
ระหว่างผู้พูดกับผู้รับสารให้น้อยที่สุด และให้กล่าวถ้อยคำที่แสดงความเห็นสอดคล้อง
ระหว่างผู้พูดกับผู้รับสารให้มากที่สุด” จากการศึกษาพบว่า หลักคล้ายตามจะเน้นที่
การเห็นคล้ายตามความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดกับผู้รับสาร เมื่อพิจารณาในการสื่อสารของ
ตัวละครในเรื่องรามเกียรติ์จะไม่ปรากฏอย่างชัดเจน เนื่องจากการสื่อสารของตัวละคร
ในเรื่องรามเกียรติ์จะเป็นการสื่อสารแบบสองทาง (Two- Way communication) ซึ่งจะมี
ลักษณะการสื่อสารที่ผู้ส่งและผู้รับสารสามารถโต้ตอบกันได้ทั้งสองฝ่ายโดยจะ

ไม่มีบุคคลที่สามเข้ามาเกี่ยวข้องในการสื่อสาร จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ไม่ปรากฏเกี่ยวกับหลักคล้ายตาม (Agreement maxim) ตามหลักความสุภาพของลีชในรามเกียรติ์

2.6 หลักเห็นใจ (Sympathy Maxim)

หลักข้อนี้กล่าวไว้ว่า “ให้กล่าวถ้อยคำที่แสดงให้เห็นความไม่เห็นใจผู้อื่นให้น้อยที่สุด และให้กล่าวถ้อยคำแสดงให้เห็นความเชื่อว่า ผู้พูดต้องการแสดงความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นให้มากที่สุด” ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวละครฝ่ายพลับพลา

ตัวละครที่เป็นตัวแทนของฝ่ายพลับพลา คือ พระลักษมณ์ เมื่อครั้งที่พระรามถูกเนรเทศให้ไปบวชเป็นฤๅษีอยู่ในป่าเป็นเวลา 14 ปีนั้น พระลักษมณ์จึงขอบวชเป็นฤๅษีเช่นเดียวกับพระราม และขออาสาติดตามไปด้วยเพื่อคอยอยู่รับใช้พระราม ดังความที่ว่า

● เมื่อนั้น	พระลักษมณ์ผู้ปรีชาชาญ
สะอื้นพลงทางทูลพระอวตาร	ผ่านเกล้าจงได้เมตตา
พระจะรักษาสัตย์บิตุเรศ	จะสู้ทนทเวษไปอยู่ป่า
ตัวข้าผู้เป็นอนุชา	ขอถวายชีวาพระสีกร
โดยเสด็จไปรองสนองบาท	ยังอริญหิมवादสิงขร
จะอยู่ไปในพระนคร	จะถาวรเป็นสุขเมื่อไรมี
อย่าปรารมภ์ถึงองค์พระบิตุเรศ	พระชนนีก่อเกศเกศี
โรคาสใจโตไม่ยัยี	ตัวอยู่อยู่ในบุรีภิรมยา
พระพรตเขาได้เสวตฉัตร	ก็จะปรนนิบัติรักษา
นี้พระองค์องค์เดียวเอกา	อนาถาสารพัดจะกันดาร ฯ

(เล่มที่ 1 : 407-408)

จากที่กล่าวไปข้างต้น จะทำให้เห็นว่า พระลักษมณ์ ได้เลือกกล่าวถ้อยคำอันแสดงให้เห็นว่า พระลักษมณ์ต้องการแสดงความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นให้มากที่สุด ซึ่งในที่นี้หมายถึง พระราม โดยเลือกใช้ถ้อยคำแสดงความห่วงใยและเห็นใจที่พระรามจะต้องเสด็จออกไปในป่าเพียงลำพัง ดังความว่า “นี้พระองค์องค์เดียวเอกา อนาถาสารพัดจะกันดาร” จึงเป็นเหตุที่ทำให้พระลักษมณ์ขออาสาบวชเป็นฤๅษีเหมือนกับพระรามเพื่อจะได้ไปคอยรับใช้พระรามในป่า ดังความที่ว่า “ตัวข้าผู้เป็นอนุชา ขอถวายชีวาพระสีกร โดยเสด็จไปรองสนองบาท ยังอริญหิมवादสิงขร” อันแสดงให้เห็นว่า พระลักษมณ์ได้เลือกใช้ถ้อยคำตามหลักเห็นใจในหลักความสุภาพได้เป็นอย่างดี

ตัวละครฝ่ายลงกา

เมื่อพิจารณาถึงหลักเห็นใจ (Sympathy Maxim) ของตัวละครฝ่ายลงกา จะพบว่า ตัวละครฝ่ายลงกาจะไม่ปรากฏหลักความเห็นใจอย่างเด่นชัด อาจเพราะ

ตัวละครฝ่ายลงกาเป็นตัวละครฝ่ายธรรมจึงไม่ปรากฏความเห็นใจ แม้ว่าอินทรชิตจะช่วยทศกัณฐ์ออกรบ ก็มาจากสาเหตุความโกรธแค้นฝ่ายพระรามมากกว่าที่จะเห็นใจพระบิดาของตนเอง ดังความที่ว่า “เมื่อนั้น ลูกท้าวทศเตียรังสรรค์ แจ้งว่าพระอากุมภกรรณสุดสิ้นชีวันด้วยไฟริ ความรักความเสียตายนั้นสุดคิด ร้อนจิตตั้งหนึ่งเพลิงจี้ อดใจไม่เป็นสมประดี โศกี่สะอื้นอาลัย...ตัวกูก็วงศ์พรหมเมศ ฤทธาปราบได้ถึงชั้นอินทร์ อันศึกมนุษย์แต่เพียงนี้ จะสังหารชีวีเสียให้สิ้น” (เล่มที่ 2 : 462) หรือกুমภกรรณที่ช่วยทศกัณฐ์ทำสงครามต่อสู้กับฝ่ายพระรามก็ด้วยเหตุที่ว่าความกลัวทศกัณฐ์และความจำใจเท่านั้น ดังความที่ว่า “เมื่อนั้นพญากุมภกรรณยักษา ตกใจเพียงสิ้นชีวา นบนี้วันทาแล้วทูลไป ข้าทัดทายนี่ด้วยสุจริต จะเกรงกลัวบังจามิตรก็หาไม่ คิดว่าจะระงับดับภัยมิให้รณรงค์ราวี” (เล่มที่ 2 : 382) ดังนั้นหลักความเห็นใจ (Sympathy Maxim) ตามหลักความสุภาพของลิซ จะไม่ปรากฏในตัวละครฝ่ายลงกาอย่างเด่นชัดเท่าใดนัก ซึ่งสาเหตุดังกล่าวอาจสืบเนื่องมาจากตัวละครฝ่ายลงกาเป็นตัวละครฝ่ายไม่ดีหรือฝ่ายธรรมจึงอาจทำให้กวีไม่นิยมใช้คุณธรรมด้านดีมาใช้กับตัวละครฝ่ายไม่ดีเท่าใดนัก จึงนำไปสู่การที่ทำให้ตัวละครฝ่ายลงกาใช้ถ้อยคำที่ไม่แสดงออกถึงความเห็นใจนั่นเอง

ตัวละครในรามเกียรติ์กับการคุกคามหน้าตัวละครอื่น

ในการศึกษาการสื่อสารของตัวละครในรามเกียรติ์ที่ใช้ภาษาคุกคามหน้าตัวละครอื่น สามารถแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ กล่าวคือ

1. การคุกคามหน้าเชิงลบ (Negative face - Threatening act)

1.1 ตัวละครฝ่ายพลับพลา

ตัวละครที่เป็นตัวแทนฝ่ายพลับพลา คือ หนุมาน หนุมานได้สร้างถนนข้ามมหาสมุทรไปยังเมืองลงกาเพื่อไปช่วยนางสีดา แต่หินที่ถมลงไปเป็นถนนในมหาสมุทรนั้นก็ค่อยๆ หายไป ทำให้หนุมานสงสัยจึงดำน้ำลงไปดูว่าเกิดอะไรขึ้น และเมื่อหนุมานพบนางสุพรรณมัจฉาก็โกรธอย่างมากที่นางสุพรรณมัจฉาพาบริวารมาชน หินที่ถมไปทำให้หนุมานได้กล่าวถ้อยคำเพื่อถามนางสุพรรณมัจฉาอย่างหยาบคาย ดังความที่ว่า

๐ บัดนั้น	ลูกพระพายฤทธิไกรใจหาญ
เงียดเงื่อตรีเพชรสุรกันต์	แล้วกล่าวพจมานด้วยโกรธา
เอ็งนี่ชื่อไรจึงองอาจ	เชื้อชาติเป็นไหน่อมีจฉา
จึงพาบริวารฝูงปลา	มาลักคอบศิลาของกูไป
จะไม่ให้เป็นแถวถนน	ใครใช้มาชนหรือไฉน
จงบอกแต่จริงอ้อจ้งไร	หาไม่จะม้วยชีวี ฯ

(เล่มที่ 2 : 254)

จากที่กล่าวไปข้างต้น จะทำให้เห็นว่า หนุมาน ได้ใช้วัจนกรรมสั่งให้ตอบเพื่อ
ให้นางสุพรรณมัจฉาตอบคำถามของตนเองซึ่งเป็นสิ่งที่นางสุพรรณมัจฉาไม่อยากจะกระทำ
อีกทั้งหนุมนากล่าวโดยปราศจากการตกแต่งถ้อยคำ เป็นการถ่ายทอดความคิดแบบตรง
ไปตรงมา ดังความที่ว่า “เอ็งนี่ชื่ออะไรจึงองอาจ เชื่อชาติเป็นไฉน อัมมัจฉา จึงพาบริวาร
ฝูงปลา มาลักคาบศิลาของกูไป” และ “ใครใช้มาชนหรือไฉน จึงบอกแต่จริงอี่จ้งไร”
อีกทั้งหนุมนายังใช้สรรพนามแทนตัวผู้พูดว่า “กู” และใช้คำสรรพนามเรียกนางสุพรรณ
มัจฉาว่า “อี่” (อี่) ซึ่งเป็นการถามที่หนุมนอยากรู้ว่า นางสุพรรณมัจฉาเป็นผู้ใดที่กล้ำมา
คาบหินที่ตกลงไป นับว่าเป็นการคุกคามหน้านางสุพรรณมัจฉา

การคุกคามหน้าเชิงลบของตัวละครในรามเกียรติ์ ยังพบจากตัวละครฝ่าย
พลับพลา คือ นางสีดา ที่ทำการคุกคามหน้าเชิงลบกับตัวละครอื่น ซึ่งหลังจากที่พระราม
ได้ออกไปตามจับกวางทอง (มารีศจำแลงกาย) ตามความประสงค์ของนางสีดานั้น
ทำให้พระรามฝากนางสีดาไว้ในความดูแลของพระลักษมณ์ ต่อมาก็เกิดเสียงร้องของ
พระราม (เป็นเสียงแปลงของมารีศที่ใช้มนต์ทำให้เสียงเหมือนพระราม) จึงทำให้นาง
สีดาได้สั่งให้พระลักษมณ์ออกไปช่วยเหลือพระราม ดังความที่ว่า

๐ เมื่อนั้น	นางสีดาเวยายอดสาวสวรรค์
ไต่ยีนสำเนียงกุ่มกัมภ์	ร้องนั้นเหมือนเสียงพระสีกร
ตกใจตั้งสายสุนีบาต	มาพอนฟาดกายดวงสมร
แสนทุกข์แสนทเวษอาวรณ์	บังอรตรัสแก่อนุชา
ไต่ยีนแล้วหรือห้องรัก	เสียงพระทรงจักรเรียกหา
ให้เจ้าผู้ร่วมชีวา	ไปช่วยเข่นฆ่าอสูรี
พอจงรีบไปให้ทัน	จะได้โรมรันกับยักษ์
แม้เช้าพระองค์จะเสียที	เจ้าพี่อย่านิ่งนอนใจ ๗

(เล่มที่ 1 : 580-581)

จากที่กล่าวไปข้างต้น จะทำให้เห็นว่า นางสีดาได้ใช้วัจนกรรมสั่งกับ
พระลักษมณ์ ซึ่งนางสีดากล่าวถ้อยคำโดยปราศจากการตกแต่งถ้อยคำและเป็นการ
ถ่ายทอดความคิดแบบตรงไปตรงมาที่ต้องการจะสื่อสารไปยังพระลักษมณ์ กล่าวคือ
นางสีดาได้สั่งให้พระลักษมณ์ออกไปช่วยพระราม ดังความที่ว่า “พอจงรีบไปให้ทัน
จะได้โรมรันกับยักษ์ แม้เช้าพระองค์จะเสียที เจ้าพี่อย่านิ่งนอนใจ” หรืออาจกล่าวได้ว่า
คำสั่งของนางสีดาที่มีต่อพระลักษมณ์นั้น เป็นสิ่งที่พระลักษมณ์ไม่ปรารถนาที่จะกระทำ
ตามคำสั่งของนางสีดา เนื่องจากพระลักษมณ์รับปากกับพระรามว่าจะดูแลนางสีดา อีกทั้ง
พระลักษมณ์เป็นห่วงนางสีดา แต่ทั้งนี้นางสีดาต้องการให้พระลักษมณ์ออกไปช่วย
พระราม จึงนับว่าการใช้ถ้อยคำของนางสีดาเป็นการคุกคามหน้าของพระลักษมณ์

1.2 ตัวละครฝ่ายลงกา

ตัวละครที่เป็นตัวแทนฝ่ายลงกา คือ กุมภกรรณ หลังจากที่โมรราช เสียชีวิตในคราวที่ออกรบกับฝ่ายพระราม ทำให้ทศกัณฐ์เรียกกุมภกรรณซึ่งเป็น พระอนุชามาช่วยออกรบกับฝ่ายพระราม แต่ทั้งนี้กุมภกรรณได้แนะนำให้ทศกัณฐ์คืนนาง สีดาแก่ฝ่ายพระราม ดังความที่ว่า

● เมื่อนั้น	พญากุมภกรรณยักษ์
ได้ฟังพระราชวาที	ชูลีกรสนองพระบัญชา
อันมุขคีตสงคราม	ซึ่งลุลูกามเคี้ยวเข็ญเช่นหมา
เป็นต้นด้วยนางสีดา	ที่ไปลักพาเอามาได้
ใช้จะชิงสมบัติพิสดาน	ศฤงคารบริวารนั้นหาไม่
พระองค์จงส่งนางไป	ให้แก่พระรามผู้สามี
ก็จะสิ้นเสี้ยนศึกภัยพาล	ไม่รำคาญไต่เบื้องบาทศรี
ทั้งจะได้เป็นมิตรไมตรี	ต้องที่ในทศรามา ฯ

(เล่มที่ 2 : 380-381)

จากที่กล่าวไปข้างต้น จะทำให้เห็นว่า กุมภกรรณได้ใช้วจนกรรมแนะนำ ทศกัณฐ์ว่าให้คืนนางสีดาแก่พระราม ก็จะทำให้ไม่ต้องทำสงครามระหว่างกัน คำแนะนำของกุมภกรรณเป็นสิ่งที่ทศกัณฐ์ไม่ยากจะทำตามคำแนะนำของกุมภกรรณ โดยกุมภกรรณกล่าวโดยมีการตกแต่งถ้อยคำซึ่งเป็นการถ่ายทอดความคิดแบบไม่ตรง ไปตรงมาในการสื่อสาร ดังความที่ว่า “ใช้จะชิงสมบัติพิสดาน ศฤงคารบริวารนั้นหาไม่” ถึงแม้ว่าคำแนะนำของกุมภกรรณจะเป็นสิ่งที่ถูกต้องตามหลักครรลองคลองธรรม ก็ตาม แต่ก็ไม่ใช่ความประสงค์ของทศกัณฐ์อย่างแท้จริง เนื่องจากทศกัณฐ์ต้องการให้ กุมภกรรณออกรบแทนตนเองแต่กุมภกรรณกลับกล่าวแนะนำให้คืนนางสีดาแก่ พระรามซึ่งไม่ตรงตามความประสงค์ของทศกัณฐ์ ดังนั้นการกระทำของการใช้ถ้อยคำ ของกุมภกรรณถือว่า เป็นการคุกคามหน้าทศกัณฐ์อย่างมาก พร้อมทั้งทำให้ทศกัณฐ์ เกิดความเสียหายซึ่งทำให้ทศกัณฐ์พิโรธและกล่าวต่อว่ากุมภกรรณอย่างเสียหาย

การคุกคามหน้าเชิงลบของตัวละครในรามเกียรติ์ ยังพบตัวละครฝ่ายลงกา คือ พิเภก (ตอนสวามีภักดีกับฝ่ายลงกา) ที่ทำการคุกคามหน้าเชิงลบกับตัวละครอื่น ซึ่ง เมื่อเกิดสงครามระหว่างฝ่ายพระรามกับฝ่ายทศกัณฐ์อย่างยืดเยื้อ ทำให้พิเภกได้แนะนำ ทศกัณฐ์ ดังความที่ว่า

● เมื่อนั้น	พิเภกสุริยวงศ์ยักษ์
ได้ฟังพระราชวาที	น้อมเศียรชูลีแล้วทูลไป
ซึ่งจะเสียเคราะห์สะเดาะนาม	ตามในคัมภีร์หาไม่

อันจะผ่นปรนให้พันทัย	มิให้อันตรายชีวิต
จะได้ก็ด้วยสัตย์ธรรม	ถือมั่นในความสุจริต
จงตั้งอยู่ในทศพิธ	ดับจิตโมหันธ์จันทา
อย่าโลภหลงงงวายด้วยรสรัก	คิดหักซึ่งความเส่นหา
จงส่งองค์นางสีดา	ไปให้สามีอรไท
ก็จะสิ้นอันตรายภัยพาล	ดับการณรงค์เสียได้
พระองค์ผู้ทรงฤทธิไกร	ไม่ไร้อัคเรศบังอร
แม้หมาตราปรารถนาจะเซยชิต	จะแสนสนิททางเทพอัปสร
ก็จะได้ด้วยเดชภูธร	อย่าอวารถในหญิงที่ผู้มี ๗

(เล่ม 2 : 182)

จากที่กล่าวไปข้างต้น จะทำให้เห็นว่า พิเภกได้ใช้วัฒนธรรมแนะนำ ทศกัณฐ์ว่าให้ทศกัณฐ์ตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรม ละความโลภและความหลงในรสรัก อีกทั้งพิเภก ได้แนะนำให้ทศกัณฐ์คืนนางสีดาแก่พระราม ก็จะทำให้ไม่ต้องทำสงครามระหว่างกัน ซึ่งคำแนะนำของพิเภกเป็นสิ่งที่ทศกัณฐ์ไม่อยากจะทำตามคำแนะนำของพิเภก อีกทั้ง พิเภกได้กล่าวถ้อยคำแก่ไขซึ่งจะเป็นการถ่ายทอดความคิดแบบไม่ตรงไปตรงมาใน การสื่อสาร ดังความที่ว่า “จงส่งองค์นางสีดา ไปให้สามีอรไท ก็จะสิ้นอันตรายภัยพาล ดับการณรงค์เสียได้ พระองค์ผู้ทรงฤทธิไกรไม่ไร้อัคเรศบังอร แม้หมาตราปรารถนาจะ เซยชิต จะแสนสนิททางเทพอัปสร ก็จะได้ด้วยเดชภูธร อย่าอวารถในหญิงที่ผู้มี” ถึงแม้ว่าคำแนะนำของพิเภกจะเป็นสิ่งที่ถูกต้อง แต่ก็ไม่ใช่ความประสงค์ของทศกัณฐ์ อย่างแท้จริง ดังนั้นการกระทำของการใช้ถ้อยคำของพิเภกถือว่าเป็นการคุกคามหน้า ทศกัณฐ์อย่างยิ่ง จนอาจกล่าวได้ว่าการคุกคามหน้าทศกัณฐ์จากการที่พิเภกแนะนำให้คืน นางสีดาแก่พระรามนั้นทำให้ทศกัณฐ์เกิดความ “เสียหน้า” ต่อใน ที่ประชุมซึ่งเป็นปัจจัย ที่ทำให้พิเภกถูกขับออกจากเมือง

2. การคุกคามหน้าเชิงบวก (Positive Face - Threatening Act)

2.1 ตัวละครฝ่ายพลับพลา

ตัวละครที่เป็นตัวแทนฝ่ายพลับพลา คือ สุครีพ เมื่อทศกัณฐ์ได้ประกอบพิธี ยกฉัตรแก้วขึ้นกลางเมืองลงกาเพื่อทำให้ไม่มีแสงส่องมาที่พลับพลาอันเป็นที่ตั้งกองทัพอ ของพระราม ซึ่งทำให้สุครีพทูลขอพระรามเพื่ออาสาไปหักฉัตรแก้ว เมื่อสุครีพสามารถ หักฉัตรแก้วได้ จึงได้ต่อสู้กับทศกัณฐ์ จนสามารถใช้เท้าคืบเอามงกุฎมาจากทศกัณฐ์ได้ อีกทั้งสุครีพยังได้กล่าวถ้อยคำที่แสดงการดูหมิ่นทศกัณฐ์ ดังความที่ว่า

๐ ขุนกระบี่จึงเอาเท้าขวา	คว่ำคืบมงกุฎไว้ได้
ลอยอยู่ยังพื้นนภาลัย	แล้วร้องไปไพขุนมาร

เหวี่ยงเหวี่ยงตุรเทศพิทกัตรี
ภูจะใคร่ตัดเตียรไ้อ้สารธารณ์
จะเอาแต่่มงกฎไปถวาย
ว่าแล้วสำแดงฤทธิ์

อีก็อักอวดฤทธิ์กล้าหาญ
เกรงเกินโองการพระจักรี
องค์พระนารายณ์เรื่องศรี
ขุนกระบี่ก็เหาะกลับมา ฯ

(เล่มที่ 2 : 317)

จากที่กล่าวไปข้างต้น จะทำให้เห็นว่า สุครีพ ได้คุกคามหน้าทศกัณฐ์
อย่างมาก ต่อหน้าข้าราชการบริวารยักษ์ โดยใช้วัจนกรรมเย้ยหยันหรือดูหมิ่นทศกัณฐ์ซึ่ง
สร้างความอับอายแก่ทศกัณฐ์เป็นอย่างมากและยัง เป็นการคุกคามหน้าทศกัณฐ์อีกด้วย
อีกทั้งสุครีพกล่าวโดยปราศจากถ้อยคำแก้ไขอย่างห้วนซึ่งเป็นกลวิธีที่ใช้ถ้อยคำอย่างตรง
ไปตรงมา ไม่อ้อมค้อม และสุครีพยังใช้สรรพนามแทนตัวผู้พูดที่ไม่สุภาพว่า “กู” ดังความ
ที่ว่า “เหวี่ยงเหวี่ยงตุรเทศพิทกัตรี อีก็อักอวดฤทธิ์กล้าหาญ ภูจะใคร่ตัดเตียรไ้อ้สารธารณ์
เกรงเกินโองการพระจักรี” นอกจากนี้ยังได้ใช้ทำคิบบงกฎจากเตียรของทศกัณฐ์ซึ่งถือ
ว่าเป็นกิริยาที่ไม่สุภาพเช่นกัน ดังนั้นการกระทำของสุครีพถือว่าเป็นการใช้ถ้อยคำที่
ไม่สุภาพ เป็นวัจนกรรมดูหมิ่นซึ่งเป็นการคุกคามหน้าทศกัณฐ์ นั่นเอง

การคุกคามหน้าเชิงบวกของตัวละครในรามเกียรติ์ ยังพบตัวละครฝ่าย
พลับพลา คือ หนุมาน ที่ทำการคุกคามหน้าเชิงบวกกับตัวละครอื่น ซึ่งเป็นทหารเอก
ของฝ่ายพระรามที่ช่วยพระรามออกทำสงครามกับฝ่ายทศกัณฐ์บ่อยครั้ง โดย
ผู้ศึกษาขอยกตัวอย่างตอนที่หนุมานออกรบกับท้าวสหัสเดชะ ซึ่งหนุมานได้ใช้วัจนกรรม
ดูหมิ่นท้าวสหัสเดชะ ดังความที่ว่า

๐ บัดนั้น

ตบมือแล้วร้องโยโยไฟ
ตัวมึงอวดอ้างจะต่อยุทธ์
ยีนหนึ่งอยู่โยอสุรี
เสียแรงมีเตียรทั้งพัน
หัวโตโง่เปล่าไ้อ้จิงไร
ทศพิทกัตรีมันลวงก็หลงลิ้น
เสียที่เป็นเจ้าแก่กุ่มกัณฑ์
ตัวกูนี้ชื่อหนุมาน
คือองค์พระกาลอันฤทธิ์

คำแหงหนุมานทหารใหญ่
เหวี่ยงไ้อ้จิงไรอ้อปรีภัย
กับพระจักรกฤษเรื่องศรี
ไม่มาต่อตีด้วยอันใด
กรสองข้างนั้นไม่หับได้
จะสู้ใครไ้อ้อย่าสำคัญ
พากันมาสิ้นชีवासัญญ
จะรู้ทันใครก็ไม่มี
ยอดทหารพระนารายณ์เรื่องศรี
จะมาเอาชีวีอสุรา ฯ

(เล่มที่ 3 : 74)

จากที่กล่าวไปข้างต้น จะทำให้เห็นว่า หนุมาน ได้คุกคามหน้าท้าวสหัสเดชะ
อย่างมาก โดยใช้วัจนกรรมเย้ยหยันหรือดูหมิ่นท้าวสหัสเดชะซึ่งสร้างความอับอาย

ต่อท้าวสหเสดชะเป็นอย่างมากและยังเป็นการคุกคามหน้าท้าวสหเสดชะอีกด้วย อีกทั้ง
หนุมานกล่าวโดยปราศจากการตกแต่งถ้อยคำซึ่งเป็นกลวิธีที่ใช้ถ้อยคำอย่างตรงไป
ตรงมา ไม่อ้อมค้อม และหนุมานยังใช้คำสรรพนามแทนตัวผู้พูดที่ไม่สุภาพว่า “กู” ดังความ
ที่ว่า “ตัวกูนี่ชื่อหนุมาน” และยังใช้วัจนกรรมหรือถ้อยคำที่ไม่สุภาพ เช่น “จ้งไร” “อปริย”
“โง” “เจ้าแกกุ่มกัณฑ์” เป็นต้น อีกทั้งหนุมานยังใช้วัจนกรรมดูหมิ่นว่าจะมาเอาชีวิตของ
ท้าวสหเสดชะ ดังความที่ว่า “คือองค์พระกาลอันฤทธิ์ จะมาเอาชีวีอสุรา” ดังนั้นการกระทำ
ของหนุมานถือว่าการใช้ถ้อยคำที่ไม่สุภาพ และยังเป็นวัจนกรรมดูหมิ่นซึ่งเป็นการ
การคุกคามหน้าท้าวสหเสดชะอย่างมาก และยังทำให้ท้าวสหเสดชะเกิดความเสียหาย
จนอาจกล่าวได้ว่าภาษาสุภาพที่ตัวละครในรามเกียรติ์จะใช้ในสถานการณ์ที่ตัวละคร
สื่อสารกับฝ่ายเดียวกัน แต่หากสื่อสารกับฝ่ายตรงข้ามที่สื่อสารในระหว่างสงครามย่อม
ทำให้ตัวละครเลือกใช้ภาษาไม่สุภาพซึ่งจะเป็นการที่ทำให้ตัวละครฝ่ายตรงข้ามของ
คู่สนทนาเสียหาย จนนำไปสู่การถูกลดศักดิ์ศรีอีกด้วย

2.2 ตัวละครฝ่ายลงกา

ตัวละครที่เป็นตัวแทนฝ่าย คือ ไมยราพ หลังจากที่ทศกัณฐ์ได้ให้ไมยราพ
ช่วยอกรบโดยไมยราพสามารถสะกดทัพและลักพาตัวพระรามมาซึ่งได้ จึงทำให้หนุมาน
ติดตามมาช่วยพระรามกลับพลับพลาและเมื่อหนุมานบุกมายังเมืองบาดาล ทำให้
ไมยราพได้กล่าวดูหมิ่นหนุมาน ดังความที่ว่า

● เมื่อนั้น	พญาไมยราพใจหาย
ผวาตื่นจากแท่นอลงการ	ขุนมารก็เหลือบแลไป
เห็นนารเข้ามาถึงปราสาท	องอาจกล่าวคำหยาบใหญ่
โกรธาฉวยคว้าพระขรรค์ชัย	มุตลุกขึ้นได้ก็ร้องมา
เหม่เหม่ดูตุ้ไอ้ชาติลิง	เยอหยิ่งอวดฤทธิ์ว่าแกลัวกล้า
ตัวกูผู้ทรงศักดิ์	ใต้ฟ้าไม่มีใครเทียมทัน
มึงดั่งหิงห้อยน้อยแสง	หรือจะแข่งกับดวงสุริย์ฉั้น
ว่าพลางขบเขี้ยวเคี้ยวฟัน	แกว่งพระขรรค์ออกไล่ราษฎรอน ๕

(เล่มที่ 2 : 369)

จากที่กล่าวไปข้างต้น จะทำให้เห็นว่า ไมยราพ เลือกใช้ถ้อยคำที่คุกคามหน้า
หนุมานอย่างมาก โดยใช้วัจนกรรมเหยียดหยันหรือดูหมิ่นหนุมานซึ่งเป็นการคุกคามหน้า
หนุมานอีกด้วย และไมยราพยังได้กล่าวโดยปราศจากการตกแต่งถ้อยคำซึ่งเป็นกลวิธี
ที่ใช้ถ้อยคำอย่างตรงไปตรงมา ไม่อ้อมค้อม และไมยราพยังใช้คำสรรพนามแทนตัวผู้พูด
ที่ไม่สุภาพว่า “กู” อีกทั้งไมยราพยังใช้วัจนกรรมดูหมิ่นชาติกำเนิดของหนุมานที่เกิดเป็น
ลิง ดังความว่า “เหม่เหม่ดูตุ้ไอ้ชาติลิง เยอหยิ่งอวดฤทธิ์ว่าแกลัวกล้า” และยังมีการใช้ความ

เปรียบเชิงเย้ยหยันหนุมานซึ่งเป็นการเปรียบหนุมานที่ไม่สามารถมาต่อกรกับตนได้
ตั้งความว่า “ตัวกูผู้ทรงศักดิ์ ใต้ฟ้าไม่มีใครเทียมกัน มึงตั้งทิ้งห้อยน้อยแสง หรือจะ
แข่งกับดวงสุริย์จัน” ดังนั้นการกระทำของไมยราพถือว่าเป็นการใช้ถ้อยคำที่ไม่สุภาพ
และยังเป็นการใช้วัจนกรรมดูหมิ่นซึ่งเป็นการคุกคามหน้าหนุมานนั่นเอง

การคุกคามหน้าเชิงบวกของตัวละครในรามเกียรติ์ ยังพบว่า ตัวละคร
ฝ่ายลงกา คือ กุมภกรรณ ที่ทำการคุกคามหน้าเชิงบวกกับตัวละครอื่น ซึ่งหลังจาก
ที่ต้องต่อสู้กับฝ่ายพระรามมาหลายครั้งนั้น ทำให้กุมภกรรณต้องประกอบพิธีลับหอ
โมกขศักดิ์เพื่อมาต่อสู้กับฝ่ายพระราม โดยพระรามได้ส่งพระลักษมณ์มาเป็นตัวแทน
ต่อสู้กับกุมภกรรณ และเมื่อกุมภกรรณเห็นรูปร่างพระลักษมณ์นั้น ทำให้กุมภกรรณ
กล่าวถ้อยคำที่ดูหมิ่นและเยาะเย้ยพระลักษมณ์อย่างมาก ตั้งความที่ว่า

● เมื่อนั้น	กุมภกรรณยักษ์อาชฌมาสัย
ฟังพระลักษมณ์ทักถามความใน	ให้อาจใจจำเป็นเจรจา
เราจึงต้องยกพลพลยักษ์	มาปราบปรามรามลักษมณ์กับลิงไพร
.....	
ได้เห็นท่านรูปร่างอย่างสตรี	แม้สู้ฝีมือยักษ์จะตักขัย
จงคืนเข้าพลับพลาพนาลัย	บอกให้เชษฐามาราวี
เราจะคอยสังหารผลาญชีวิต	ด้วยฤทธาโมกขศักดิ์ยักษ์
ช่วยห้ามปรามตามเมตตاپราณี	อย่าซำที่ถอยทัพกลับไป ฯ

(เล่มที่ 2 : 415)

จากที่กล่าวไปข้างต้น จะทำให้เห็นว่า กุมภกรรณได้ใช้ถ้อยคำที่แสดง
ถึงการดูหมิ่นและเยาะเย้ยพระลักษมณ์ กล่าวคือ เมื่อกุมภกรรณได้เห็นรูปร่างของ
พระลักษมณ์แล้วนั้น ซึ่งทำให้กุมภกรรณได้ใช้ถ้อยคำดูหมิ่นพระลักษมณ์ว่ารูปร่าง
เหมือนผู้หญิง และให้กลับไปยังที่พลับพลาเพื่อเชิญให้พระรามมาต่อสู้แทน ตั้งความที่ว่า
“ได้เห็นท่านรูปร่างอย่างสตรี แม้สู้ฝีมือยักษ์จะตักขัย จงคืนเข้าพลับพลาพนาลัย
บอกให้เชษฐามาราวี เราจะคอยสังหารผลาญชีวิต ด้วยฤทธาโมกขศักดิ์ยักษ์ ช่วย
ห้ามปรามตามเมตตاپราณี อย่าซำที่ถอยทัพกลับไปฯ” การใช้ถ้อยคำดูหมิ่นของ
กุมภกรรณต่อพระลักษมณ์ จัดว่าเป็นการคุกคามพระลักษมณ์อย่างมาก

ความสัมพันธ์ระหว่างความสุภาพและแนวคิดเรื่องหน้ากับการคุกคามหน้าของตัว ละครในรามเกียรติ์

เมื่อตัวละครในรามเกียรติ์ทำการคุกคามหน้าตัวละครอื่นซึ่งจะนิยมใช้วัจนกรรม
ตรง ซึ่งจะเป็นลักษณะการใช้ถ้อยคำที่มีความหมายตรงตามรูปประโยคหรือเป็นภาษา

ที่ตรงไปตรงมา อีกทั้งการคุกคามหน้าของตัวละครยังสะท้อนให้เห็นถึงการวางอำนาจของตัวละครที่ทำการคุกคามหน้าผู้อื่น ตัวละครในรามเกียรติ์ที่คุกคามหน้าตัวละครอื่นมักจะเกิดอารมณ์ไม่ค่อยดีนักซึ่งทำให้เลือกใช้ถ้อยคำที่ไม่สุภาพ ถ้อยคำหยาบคายหรือดูหมิ่นคู่สื่อสารของตัวละครในรามเกียรติ์ อีกทั้งการคุกคามหน้ายังส่งผลต่อการ “เสียหน้า” ของคู่สื่อสารหรือผู้รับสารได้เช่นกัน ระดับความรุนแรงของการเสียหน้าจะขึ้นอยู่กับบริบทรอบข้าง ไม่ว่าจะเป็นปัญหาความขัดแย้งหรือเรื่องที่ต้องให้กระทำ แต่ทั้งนี้ผู้ศึกษาได้ข้อสังเกตว่า หากผู้ส่งสาร (ผู้ที่คุกคามหน้าผู้อื่น) กับผู้รับสาร (ผู้ที่ถูกคุกคามหน้า) อยู่ฝ่ายที่ตรงข้ามกัน นั้นหมายถึง ฝ่ายพลับพลา กับฝ่ายลงกา ไม่ว่าจะผู้ที่คุกคามหน้าผู้อื่นจะอยู่ฝ่ายใดก็ตาม ย่อมจะนิยมใช้ภาษาไปในทางที่ไม่สุภาพจนถึงระดับชั้นหยาบคาย ย่อมสะท้อนอารมณ์ของผู้คุกคามหน้าผู้อื่นได้เป็นอย่างดี อีกทั้งการคุกคามหน้าย่อมสะท้อนถึงปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในเรื่องรามเกียรติ์ได้อีกลักษณะหนึ่ง อีกทั้งส่วนใหญ่จะเป็นความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกัน นอกจากนี้การคุกคามหน้าย่อมนิยมใช้วจนกรรมที่ดูหมิ่นหรือเยาะเย้ยฝ่ายตรงข้ามซึ่งจะนิยมใช้วจนกรรมในลักษณะนี้กับฝ่ายตรงข้ามกันนั่นเอง

บทสรุปและอภิปรายผล

บทความเรื่อง “วจนกรรมเกี่ยวกับความสุภาพและแนวคิดเรื่องหน้ากับการคุกคามหน้าของตัวละครในรามเกียรติ์” ฉบับพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช จะพบว่า ตัวละครในเรื่องรามเกียรติ์จะมีการสื่อสารกับตัวละครอื่นๆ เปรียบเสมือนว่า รามเกียรติ์เป็นสังคมในโลกของวรรณคดีแต่มีโครงสร้างทางสังคมที่ไม่แตกต่างกับสังคมจริงของมนุษย์ อันประกอบไปด้วย มนุษย์ ฤๅษี ลิง ยักษ์ เป็นต้น โดยที่ตัวละครในเรื่องรามเกียรติ์จะมีสถานะเป็นมนุษย์และรามเกียรติ์จะมีสถานะเป็นสังคมมนุษย์ สาเหตุสำคัญที่ทำให้วรรณคดีมีสถานะเป็นสังคมมนุษย์เพราะมนุษย์เป็นผู้สร้างวรรณคดี จะเห็นได้ว่า ตัวละครในรามเกียรติ์มีการสื่อสารในสังคมที่ไม่แตกต่างกับสังคมมนุษย์ ย่อมจะทำให้เห็นถึงการปฏิสัมพันธ์ของตัวละครซึ่งจะต้องมีผู้ส่งสารและผู้รับสารจนนำไปสู่การสื่อสารในการแลกเปลี่ยนความคิดและความรู้สึกระหว่างกัน อีกทั้งในการสื่อสารแต่ละครั้งนั้น ผู้ส่งสารมีการเลือกใช้ความสุภาพตลอดจนตัวแปรทางด้านวัจนปฏิบัติมาเป็นเงื่อนไขในการสื่อสาร และผู้ส่งสารจะต้องคำนึงคุณสมบัติและสถานภาพของผู้รับสารเป็นสำคัญ หากอยู่ในสภาพที่สูงกว่าตนเองย่อมเลือกใช้ถ้อยคำที่มีความสุภาพ หากอยู่ในระดับต่ำกว่าตน ความสุภาพก็จะลดลงตามไปด้วย อีกทั้งหากผู้ส่งสารต้องการให้ผู้รับสารปฏิบัติในสิ่งที่ผู้ส่งสารปรารถนาก็ย่อมจะเลือกใช้ภาษาที่สุภาพ หรือหากเรื่องและผู้ส่งสารต้องรบกวนผู้รับสารก็จะนิยมใช้ถ้อยคำที่

สุภาพเช่นกัน จึงอาจทำให้เห็นว่า การสื่อสารตัวละครในรามเกียรติ์ที่สื่อสารไปยังผู้รับสารก็ยังคงคำนึงถึงคุณภาพในการสื่อสารเป็นสำคัญ จึงอาจเป็นสิ่งที่ช่วยสะท้อนถึงความนึกคิดของคนในสังคมไทยได้อีกลักษณะหนึ่ง เนื่องจากการสื่อสารของตัวละครที่ปรากฏในรามเกียรติ์นั้น ผู้ที่ประดิษฐ์ถ้อยคำของตัวละคร นั่นคือ ผู้แต่งได้สอดแทรกความคิดและความรู้สึกของตัวละครผ่านวรรณคดี จึงเป็นปัจจัยที่ช่วยสะท้อนถึงวัฒนธรรมของคนในสังคมไทยที่ว่า คนในสังคมไทยได้คำนึงถึงคุณภาพในการสื่อสารเป็นสำคัญ หากตนเองจะต้องสื่อสารกับผู้ที่มียอำนาจหรือสถานภาพที่สูงส่งกว่าตนเอง ตลอดจนการที่ตนเองต้องขอความช่วยเหลือจากผู้อื่นก็จะนิยมใช้คุณภาพในการสื่อสารเพื่อให้ผู้รับสารกระทำตามสิ่งที่ผู้ส่งสารปรารถนาได้ อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นว่าสังคมไทยยังคงยึดถือระบบชนชั้นในการปกครองหรือระบบชนชั้นในสังคมที่ได้ฝังรากลึกมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย โดยสิ่งที่ช่วยยืนยันในเรื่องดังกล่าวคือ การใช้ถ้อยคำหรือคำพูดที่สุภาพกับคนที่อยู่ในระดับที่สูงกว่าตนเองเสมอ

ภาษาสุภาพยังช่วยบ่งบอกถึงความเป็นพวกพ้องเดียวกัน เห็นได้จากการคุกคามหน้าตัวละครอื่น เนื่องจากตัวละครในรามเกียรติ์ที่ไม่ได้อยู่ฝ่ายเดียวกัน มักจะคุกคามหน้าซึ่งกันและกัน เพื่อเป็นการลด “ศักดิ์ศรี” ของฝ่ายตรงข้ามให้อยู่ในระดับที่ต่ำกว่าตนเอง อีกทั้งยังเป็นการเสริมสร้างสถานภาพด้านศักดิ์ศรีของตนเองให้สูงกว่าฝ่ายตรงข้ามหรืออาจกล่าวได้ว่า เป็นการที่ทำให้ตัวละครที่ถูกคุกคามหน้านั้นเกิดการ “เสียหน้า” ต่อที่สาธารณชนได้ โดยการคุกคามหน้าของตัวละครในรามเกียรติ์จะปรากฏทั้งในฝ่ายพลับพลาและฝ่ายลงกา นอกจากนี้การคุกคามหน้าจะนิยมใช้ในสถานการณ์เกี่ยวกับสงครามหรือการเกิดปัญหาขัดแย้งกันเป็นส่วนใหญ่ซึ่งจะมีการใช้ถ้อยคำอย่างตรงไปตรงมา ไม่อ้อมค้อมโดยจัดว่าเป็นวัจนกรรมการดูถูกหรือดูหมิ่นฝ่ายตรงข้าม อีกทั้งยังมีการใช้เป็นการเปรียบเพื่อช่วยทำให้ได้อารมณ์และความรู้สึกได้เป็นอย่างดีและยังเป็นการช่วยสร้างจินตภาพเพื่อให้เกิดการสะท้อนทางความคิด นอกจากนี้ยังทำให้เป็นการลดคุณค่าและศักดิ์ศรีของตัวละครฝ่ายตรงข้ามที่ถูกคุกคามหน้าอีกด้วย

ความสัมพันธ์ของภาษาสุภาพกับการคุกคามหน้า ย่อมเป็นสิ่งที่ช่วยแสดงให้เห็นถึงการเลือกปฏิบัติของผู้ส่งสารได้เป็นอย่างดี กล่าวคือ ผู้ส่งสารจะนิยมใช้ภาษาสุภาพโดยจะคำนึงถึงระดับชั้นทางสังคมและผลประโยชน์ของตนเองเป็นหลักเพื่อให้สิ่งที่ตนเองมุ่งปรารถนาประสบความสำเร็จ อีกทั้งการคุกคามหน้ากับฝ่ายตรงข้ามกันจะไม่นิยมใช้ภาษาสุภาพเท่าใดนักซึ่งความไม่สุภาพจะขึ้นอยู่กับระดับความรุนแรงของปัญหาหรืออาจกล่าวได้ว่า หากเป็นปัญหาที่มีความเกี่ยวข้องกับสงครามกับศัตรูฝ่ายตรงข้ามก็จะเป็นปัจจัยที่ทำให้ผู้ส่งสารเลือกใช้ถ้อยคำ หรือภาษาในระดับที่ไม่สุภาพจนถึงระดับหยาบคาย พร้อมกับใช้วัจนกรรมเหยียดหยันหรือดูหมิ่นผู้รับสาร อีกทั้งยังมีการใช้ความ

เปรียบเพื่อช่วยให้เห็นถึงความแตกต่างกันในด้านสถานภาพของตน โดยจะเป็นการเชิดชูสถานภาพของตัวเองให้สูงส่งกว่าตัวละครที่ถูกคุกคามหน้า พร้อมทั้งเป็นการลดคุณค่าและศักดิ์ศรีตัวละครที่ถูกคุกคามหน้าซึ่งการคุกคามหน้าของตัวละครในรามเกียรติ์โดยส่วนใหญ่จะเลือกใช้ถ้อยคำที่ไม่สุภาพ จนเป็นปัจจัยที่สำคัญที่นำไปสู่การ “เสียหน้า” ของตัวละครที่ถูกคุกคามหน้าได้ในที่สุด

ทั้งนี้การศึกษาเรื่อง “วจนกรรมเกี่ยวกับความสุภาพและแนวคิดเรื่องหน้ากับการคุกคามหน้าของตัวละครในรามเกียรติ์” เป็นเพียงการศึกษาขั้นปฐมภูมิที่นำทฤษฎีทางภาษาศาสตร์มาเป็นเครื่องมือในการศึกษาวรรณคดีและยังช่วยสะท้อนได้เป็นอย่างดีว่า การศึกษาภาษาหรือการใช้ภาษาในการสื่อสารในวรรณคดีโดยใช้ทฤษฎีทางภาษาศาสตร์ (Linguistic theory) แนววจนปฏิบัติศาสตร์ (Pragmatic) ย่อมสามารถกระทำได้ เนื่องจากภาษาในวรรณคดีหรือกลวิธีการสื่อสารของตัวละครในวรรณคดีนั้นก็เกิดจากความรู้สึนึกคิดของมนุษย์ ซึ่งจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยทำให้เข้าใจความเป็นมนุษย์ผ่านภาษาที่ใช้ในการสื่อสารโดยศึกษาผ่านตัวละครในวรรณคดีได้ตีมากยิ่งขึ้น อีกทั้งการศึกษาภาษาในวรรณคดีเชิงภาษาศาสตร์นั้น ไม่ได้เพียงแค่ให้องค์ความรู้เพียงเรื่องภาษาเท่านั้น อาจจะทำให้เราเห็นถึงลักษณะบางประการในด้านความสัมพันธ์ของภาษาที่ช่วยสะท้อนสังคมได้อีกลักษณะหนึ่ง นอกจากนี้การศึกษาภาษาโดยใช้ทฤษฎีทางภาษาศาสตร์เข้ามาเป็นแนวทางในการศึกษาภาษาในวรรณคดีย่อมจะเป็น จะเป็นการช่วยสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับภาษาศาสตร์กับวรรณคดี โดยเป็นการช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ขององค์ความรู้แบบบูรณาการระหว่างภาษาศาสตร์และวรรณคดีไทยให้เกิดขึ้นอย่างลุ่มลึกและกว้างขวางต่อไป

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กรมศิลปากร. (2527). **จารึกสมัยสุโขทัย**. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- _____. (2549). **บทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช**. เล่มที่ 1-4. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: ศิลปบรรณาคาร.
- กุสุมา รัชชมณี. (2547). **สันสกฤตวิจารณ์**. กรุงเทพฯ: แม่คำผาง.
- ทรงธรรม อินทจักร. (2550). **แนวคิดพื้นฐานด้านวจนปฏิบัติศาสตร์**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- รีนุทัย สัจจพันธุ์. (2554). **นามานุกรมรามเกียรติ์ ฉบับปรับปรุงใหม่**. กรุงเทพฯ: ส.เอเชียเพรส.
- วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์. (2527). **ข้อสังเกตบางประการในการแสดงความสุขภาพในภาษาไทยกรุงเทพฯ**. รายงานผลการสัมมนาภาษากับสังคมไทย. สำนักเลขธิการนายกรัฐมนตรี.
- ศรีจันทร์ วิชาตรง. (2540). "การใช้ภาษาเพื่อแสดงความสุขภาพของสังคมไทย." ใน **กาญจนาภา**, 157-169. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- สมชาย สำเนียงงาม. (2543-2544). การเลือกใช้คำสรรพนามในภาษาไทยกับแนวคิดเรื่องความสุขภาพของบราห์มและเลวินสัน. **วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร** 23 (2) : 220-243.
- สมปราชญ์ อัมมะพันธ์. (2536). **ประเพณีและพิธีกรรมในวรรณคดีไทย**. กรุงเทพฯ: โอ. เอส. พริ้นติ้งเฮ้าส์.
- สายวรุณ น้อยนิมิตร. (2548). "ปฏิวาทะในอิเหนา." ใน **ภาษาจารึก** 10, 115-132. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุจริตลักษณ์ ดีผดุง. (2552). **วจนปฏิบัติศาสตร์เบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ 2. นครปฐม: สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.
- เสาวณิต จุลวงศ์. (2536). **โครงสร้างของสังคมในรามเกียรติ์ ฉบับพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1**. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อุมาภรณ์ สังขมาน. (2554). การใช้ภาษาสุภาพในภาษาไทย: วจนกรรมขอร้อง ปฏิเสธ และไม่เห็นด้วย. **วารสารภาษาและวัฒนธรรม** 20 (3) : 43-54.

ภษาอังกฤษ

- Penelope, Brown, and Levinson, Stephen C. (1978). **Universals in language usage: politeness phenomena. In Questions and Politeness: Strategies in Social Interaction.** Ed. by Esther N. Goody. Cambridge: Cambridge University Press.
- _____. (1987). **Politeness: Some Universals in Language Usage.** Cambridge: Cambridge University Press.

